

Sposób rozpatrzenia uwag JST¹
do projektu Wytycznych do opracowania wojewódzkich, powiatowych i gminnych programów ochrony środowiska

L.p.	Podmiot zgłaszający uwagę	Część dokumentu	Treść uwagi	Uzasadnienie	Komentarz MŚ
1	Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego	Wykaz skrótów	Brak rozwinięcia skrótów: POLiŚ.	-	Uwzględniono.
2	Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego w Lublinie	Wstęp	W drugim akapicie przy opiniowaniu POŚ odniesiono się jedynie do dokumentów wojewódzkich. Zgodnie z art. 17 ust. 2 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2013 r. poz. 1232, z późn. zm.) zaopiniowaniu podlegają projekty POŚ tworzone na szczeblu wojewódzkim, powiatowym i gminnym. Proponuję rozszerzenie zapisu zgodnie z przytoczonym artykułem.	Zgodnie z art. 17 ust. 2 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2013 r. poz. 1232, z późn. zm.) zaopiniowaniu przez odpowiednie organy podlegają projekty wojewódzkich, powiatowych i gminnych POŚ. Istniejący zapis sugeruje, iż jedynie projekty dokumentów wojewódzkich podlegają procedurze opiniowania.	Uwzględniono. Nowe brzmienie: „Projekt wojewódzkiego POŚ opiniowany jest przez Ministra Środowiska, powiatowego przez zarząd województwa, a gminnego przez zarząd powiatu”.
3	Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego w Warszawie	Podstawowe zasady tworzenia programów ochrony środowiska, dot. ram czasowych	W podstawowych zasadach tworzenia poś w punkcie 4 jest napisane że: <i>Ramy czasowe dla wojewódzkiego, powiatowych i gminnych poś powinny być spójne,</i> a w punkcie 5, że <i> należy kaskadowo sporządzić poś, tj. w pierwszej kolejności powinny zostać opracowane wojewódzkie poś, następnie powiatowe poś, a jako ostatnie – gminne poś.</i>	Należy zastanowić się nad takim zapisem w Wytycznych, aby wymienione dwie istotne kwestie się nie wykluczały.	Zgodnie z ustaleniami na spotkaniu konsultacyjnym z przedstawicielami urzędów marszałkowskich w Wytycznych zostaną pominięte kwestie zarówno spójności ram czasowych, jak i kaskadowości.
4	Starostwo Powiatowe w Nowym Tomyślu		Ramy czasowe dla wymienionych w tym punkcie programów nie mogą być całkowicie spójne - mogą mieć wspólny jedynie rok zakończenia obowiązywania zapisów, bo w innym przypadku niemożliwe będzie spełnienie wymogu zapisanego np. na str. 6 w ad. 5. o spójności oceny stanu środowiska z informacjami w innych dokumentach strategicznych obowiązujących w danej JST, czy str. 7 w ad. 7, drugi akapit	Ze względu na kaskadowość opracowań każde opracowanie niższego rzędu będzie miało przesunięcie czasowe co najmniej o rok w stosunku do opracowania wyższego rzędu. Dopiero po tym jak dane opracowanie zaistnieje w obrocie możliwe jest przenoszenie jego zapisów do opracowań tworzonych później. Proces wyboru firm opracowujących program ochrony środowiska, zbierania i przetwarzania oraz opracowywania danych trwa około roku.	
5	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego		Brak możliwości dostosowania ram czasowych POŚ wojewódzkiego.	Obecnie procedowany projekt (po konsultacjach społecznych i opiniowaniu) jest do roku 2019 z perspektywą do roku 2024. Niemożliwym będzie więc spójność ram czasowych z POŚ powiatowymi i gminnymi.	
6	Starostwo Powiatowe w Tomaszowie Mazowieckim	Podstawowe zasady tworzenia programów ochrony środowiska, dot. ram czasowych	Nie jest możliwe wyznaczenie ram czasowych naszego POŚ co najmniej do roku 2020. Nie jest możliwe na obecną chwilę	Obecnie obowiązujący Wojewódzki POŚ dla woj. łódzkiego jest na lata 2012-2015 tak jak i nasz Powiatowy POŚ. Obecnie firma zewnętrzna wybrana w ramach zamówień publicznych opracowuje już projekt POŚ na kolejne 4 lata tj. 2016-2019 z perspektywą do roku 2023. Ukazanie się tak późno „Wytycznych ...” utrudnia ujednoczenie ram czasowych. Nasz Powiat dopiero w kolejnych latach będzie mógł sporządzić POŚ „wyrównujący” na lata 2024-2028 i oczywiście z perspektywą na kolejne cztery. Aby umożliwić zbieżność działań poprzez kaskadowe sporządzanie POŚ, Programy te winny być sporządzane z rocznym przesunięciem, a to przeczy zasadzie ujednoczenia ram czasowych.	Rekomenduje się, aby czas obowiązywania POŚ był spójny z czasem obowiązywania dokumentów strategicznych w obszarze środowiska. Wytyczne nie nakładają obowiązku zmiany ram czasowych obowiązujących bądź opracowywanych POŚ. Kwestie zarówno spójności ram czasowych, jak i kaskadowości zostaną pominięte w Wytycznych.
7	Starostwo Powiatowe w Płocku	Podstawowe zasady tworzenia programów ochrony środowiska	Ujednoczenie ram czasowych Kaskadowe sporządzanie POŚ	Zapis, iż ramy czasowe dla wojewódzkiego, powiatowych i gminnych POŚ powinny być spójne miałyby rację bytu, gdyby wszystkie JST startowały z opracowaniem programów w jednym czasie, a tak nie jest. Obecnie część JST ma już programy w toku realizacji, które wyekspluują za kilka lat. Zsynchronizowanie terminów obowiązywania tych dokumentów będzie praktycznie niemożliwe. Aby zapewnić kaskadowość programów, powiaty i gminy winny poczekać z opracowaniem swoich programów do czasu ukazania się programu wojewódzkiego. Wcześniejsze opracowanie programu przez powiat nie zapewni kompatybilności zadań, a według przepisów JST nie mają obowiązku aktualizować swoich dokumentów tylko dlatego, że nie ma zbieżności działań podejmowanych na wszystkich szczeblach samorządu. Zapis, iż dane powinny być zestandaryzowane i porównywalne pomiędzy powiatami i gminami jest nieostry. Brak informacji kto miałby dokonać	Kwestie zarówno spójności ram czasowych, jak i kaskadowości zostaną pominięte w Wytycznych. Pewną standaryzację danych zapewni przyjęcie częściowo tych samych wskaźników. Zrezygnowano z konieczności przygotowania założeń do POŚ. Zaleca się jednak utworzenie grupy roboczej włączonej w proces opracowywania POŚ (jeszcze przed stworzeniem specyfikacji istotnych warunków zamówienia, w przypadku zlecenia opracowania POŚ firmie zewnętrznej). Zdaniem GDOŚ obowiązek przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko stwierdzony jest w sytuacjach, gdy plan lub program wyznacza ramy dla późniejszej realizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko, może spowodować znaczące oddziaływanie na obszar Natura 2000 lub gdy realizacja postanowień dokumentu może spowodować znaczące oddziaływanie na środowisko. GDOŚ stwierdził zatem, że nie jest możliwe oraz wskazane rozstrzygnięcie o konieczności (bądź jej braku) przeprowadzenia procedury strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla wszystkich programów ochrony środowiska. Kwalifikacja taka powinna każdorazowo odbywać się indywidualnie na podstawie ww. kryteriów.

¹ W proces konsultacji społecznych włączone były urzędy marszałkowskie, Związek Powiatów Polskich, Unia Metropolii Polskich, Związek Miast Polskich i Związek Gmin Wiejskich Rzeczypospolitej Polskiej. Podmioty konsultowane mogły zgłaszać uwagi do Wytycznych w dniach 10–24 lipca 2015 r. Konsultacje zakończono 3 sierpnia 2015 r. spotkaniem z przedstawicielami urzędów marszałkowskich, współorganizowanym przez Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego w Warszawie. Podczas spotkania uzgodniono zapisy, które wzbudzały największe wątpliwości.

			<p>Oparcie na wiarygodnych danych</p> <p>Przygotowanie założeń do POŚ</p> <p>Przeprowadzenie strategicznej oceny oddziaływania na środowisko</p>	<p>tej standaryzacji - naszym zdaniem Ministerstwo Środowiska.</p> <p>Proponujemy wykreślenie wymogu opracowywania założeń do programu i w to miejsce wpisanie działań przygotowawczych np. konsultacji społecznych mających na celu zdiagnozowanie problemów w terenie: np. powiat mógłby zrobić spotkania konsultacyjne w gminach, aby rozpoznać potrzeby samorządów gminnych, mieszkańców, organizacji społecznych i na tej podstawie wypracować propozycje celów programowych.</p> <p>Zapis dotyczący wymogu przeprowadzenia OOS winien być bardziej jednoznaczny. Wytoczne nie powinny pozostawić tego do uznania JST. Jeżeli program ochrony środowiska jest ramą dla przyszłych przedsięwzięć, to OOS winna być obligatoryjna (a tylko w przypadku samych zmian programu – fakultatywna).</p>	
8	Starostwo Powiatowe w Nowym Tomyślu	Podstawowe zasady tworzenia programów ochrony środowiska, dot. ram czasowych	Jeśli ma być wyznaczony rok 2020 jako końcowy obowiązywania POŚ, to co ma się stać z obecnie obowiązującymi, uchwalonymi już POŚ obowiążującymi do roku np. 2019, czy pojawią się kolejne perspektywy czasowe?	Nie jest ekonomicznie uzasadnione tworzenie/opracowywanie kolejnych POŚ w momencie, gdy dla obowiązującego nie minęły nawet dwa lata ważności	Wytoczne nie nakładają obowiązku opracowywania nowych POŚ na miejsce POŚ obowiązujących. Zmodyfikowano zapis dotyczący ram czasowych: „Ramy czasowe POŚ powinny być zbieżne z okresem obowiązywania głównych dokumentów strategicznych i programowych w obszarze środowiska. Istnieje możliwość wyznaczenia dodatkowej perspektywy obowiązywania POŚ na lata następne” + przypis: „Przykładowo, <i>Strategia „Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko”</i> będzie realizowana do roku 2020”.
9	Starostwo Powiatowe w Suwałkach	Podstawowe zasady tworzenia programów ochrony środowiska, dot. ram czasowych	Czy samorząd powiatowy musi czekać z opracowaniem powiatowego programu ochrony środowiska (POŚ) do momentu uchwalenia Programu Ochrony Środowiska dla województwa, pomimo że jego własny POŚ już przestał obowiązywać? Co w przypadku, kiedy POŚ obowiązuje np. do 2018 r. lub 2019 r. a proponowane w nowych wytycznych ramy sięgają roku 2020?	Proponowane ramy czasowe w wytycznych sięgają roku 2020 a więc okresu obowiązywania nowych RPO 2014-2020 i środków dostępnych w ramach budżetu UE. Co zrobić w przypadku, gdy POŚ obowiązuje, np. do 2018 lub 2019 r.? Nowy dokument trzeba by wówczas opracować na 2 lata lub rok czasu. Prosimy o wyjaśnienie, co z robić w takim wypadku.	Kwestie zarówno spójności ram czasowych, jak i kaskadowości zostaną pominięte w <i>Wytycznych</i> . Ponadto, wprowadzono nowy zapis dotyczący ram czasowych: „Ramy czasowe POŚ powinny być zbieżne z okresem obowiązywania głównych dokumentów strategicznych i programowych w obszarze środowiska. Istnieje możliwość wyznaczenia dodatkowej perspektywy obowiązywania POŚ na lata następujące” + przypis: „Przykładowo, <i>Strategia „Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko”</i> będzie realizowana do roku 2020”.
10	Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego	Podstawowe zasady tworzenia programów ochrony środowiska, dot. ram czasowych	Brak podstaw prawnych do ustanawiania perspektywy obowiązywania dokumentu na kolejne 4 lata.	Fakt, że na podstawie <i>ustawy Prawo ochrony środowiska</i> przed zmianami POŚ ustanawiane były na 4 lata nie stanowi argumentu by po zmianie wciąż tak planować perspektywę obowiązywania dokumentu. Okres obowiązywania dokumentu powinien wynikać jedynie z krajowych dokumentów strategicznych, po 2020 r. niezbędne będzie dostosowanie dokumentów regionalnych do zaktualizowanych dokumentów krajowych. Zgodnie z „Załoženiami systemu zarządzania rozwojem Polski” programy o rocznej - kilkuletniej perspektywie realizacji powinny być opracowywane na czas nie dłuższy niż perspektywa realizacji odpowiedniej strategii rozwoju.	Uwzględniono (zgodnie z ustaleniami na spotkaniu konsultacyjnym z przedstawicielami urzędów marszałkowskich). Nowy zapis: „Ramy czasowe POŚ powinny być zbieżne z okresem obowiązywania głównych dokumentów strategicznych i programowych w obszarze środowiska. Istnieje możliwość wyznaczenia dodatkowej perspektywy obowiązywania POŚ na lata następujące” + przypis: „Przykładowo, <i>Strategia „Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko”</i> będzie realizowana do roku 2020”.
11	Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego w Toruniu	Podstawowe zasady tworzenia programów ochrony środowiska, dot. oparcia na wiarygodnych danych	W rekomendowanych źródłach, z których powinny pochodzić wiarygodne dane brak jest Instytutu Meteorologii i Gospodarki Wodnej, Państwowy Instytut Badawczy (IMGW-PIB). Proponujemy włączyć IMGW-PIB do rekomendowanych źródeł wiarygodnych danych.	Włączenie IMGW-PIB do rekomendowanych źródeł, z których powinny pochodzić wiarygodne dane wynika z obszarów interwencji programów ochrony środowiska w których ujęto dwa obszary ściśle związane z działalnością IMGW-PIB: 1. klimat i powietrze, 10. adaptacja do zmian klimatu i nadzwyczajne zagrożenia środowiska	Uwzględniono.
12	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Podstawowe zasady tworzenia programów ochrony środowiska, dot. oparcia na wiarygodnych danych	„Oparcie na wiarygodnych danych”: Sugerujemy, aby w szczególności w przypadku gospodarki odpadami dane z GUS nie miały tak wysokiej rangi wg wskazanej kolejności.	Urzędy Marszałkowskie przy opracowywaniu POŚ korzystają głównie z własnych materiałów źródłowych i sprawozdań z gmin.	Kolejność zastosowanych źródeł jest rekomendacją. JST, jeżeli uznają to za słuszne, mogą powołać się na dane własne urzędów. Najważniejsze jest jasne wskazanie źródła w POŚ.
13	Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego w Warszawie	Podstawowe zasady tworzenia programów ochrony środowiska, dot. założeń do POŚ	Sugeruje się doprecyzowanie zawartości założeń do poś.	-	Zgodnie z ustaleniami na spotkaniu konsultacyjnym z przedstawicielami urzędów marszałkowskich zrezygnowano z konieczności przygotowania założeń do POŚ. Uzgodniono jednak, że rekomendowane będzie utworzenie grupy roboczej włączonej w proces opracowywania POŚ (jeszcze przed stworzeniem specyfikacji istotnych warunków zamówienia, w przypadku zlecenia opracowania POŚ firmie zewnętrznej).
14	Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego	Podstawowe zasady tworzenia programów ochrony środowiska, dot. przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko	Wytoczne nie odnoszą się jednoznacznie do konieczności przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko POŚ.	Od momentu wejścia w życie ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko potrzeba przeprowadzenia strategicznej oceny POŚ jest przedmiotem wątpliwości, podejście w poszczególnych województwach do tej kwestii nie jest jednolite.	Nie uwzględniono. Zdaniem GDOŚ obowiązek przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko stwierdzony jest w sytuacjach, gdy plan lub program wyznacza ramy dla późniejszej realizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko, może spowodować znaczące oddziaływanie na obszar Natura 2000 lub gdy realizacja postanowień dokumentu może spowodować znaczące oddziaływanie na środowisko. GDOŚ stwierdził zatem, że nie jest możliwe oraz wskazane rozstrzygnięcie o konieczności (bądź jej braku) przeprowadzenia procedury strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla wszystkich programów ochrony środowiska. Kwalifikacja taka powinna każdorazowo odbywać się indywidualnie na podstawie ww. kryteriów.
15	Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego w Warszawie	Struktura programów ochrony środowiska, ad. 4	Sugeruje się aby streszczenie liczyło maksymalnie 3 strony a nie 10.	10 stron spowoduje dublowanie informacji, kopiowanie fragmentów z programu, a nie przedstawienie w zwięzły, nietechniczny sposób zawartości dokumentu.	Uwzględniono.
16	Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego	Struktura programów ochrony środowiska, ad. 4	Proponuje się zrezygnować z pomysłu, aby POŚ posiadał streszczenie	Streszczenie to przekształcenie tekstu polegające na zmniejszeniu jego długości przy zachowaniu zasadniczych, wyróżnionych elementów jego treści: najważniejszych treści, problemów. Wydaje się, że skoro zakłada się że POŚ ma być dokumentem zwięzłym i ma go charakteryzować prostota, a także że pomimo tego założenia będzie dokumentem	Nie uwzględniono. W związku z sugestiami innych urzędów marszałkowskich ograniczono liczbę stron streszczenia do trzech.

				obszernym tematycznie – nie da się sporządzić jego sensownego streszczenia, chyba że przepisze się spis treści. 10-stronicowe streszczenie (taką liczbę stron maksymalnie się zaleca) nie jest streszczeniem, tylko dodatkowym rozdziałem.	
17	Starosta Bielski w Bielsku Podlaskim	Struktura programów ochrony środowiska, ad. 5	Należy zrezygnować z opisów poszczególnych komponentów środowiska.	W pkt 3 „Wytocznych...” Ministerstwo Środowiska wskazuje, że dokument – program ochrony środowiska (POŚ) ma być zwięzły i prosty. Rekomendowana jest rezygnacja z długich opisów na rzecz zwięzłych zdań, grafik oraz zestawień tabelarycznych. Im dokument bardziej zwięzły i prosty, tym przekaz łatwiejszy jest do odbioru. Ponadto w pkt 4 ppkt 5 MOŚ proponuje, aby elementem POŚ była ocena stanu środowiska w 11 komponentach. <i>Tutaj organ, aby wypełnić powyższy postulat proponuje zrezygnować z opisywania oceny stanu środowiska, z uwagi na fakt, iż co roku sejmik województwa, rada powiatu oraz rada gminy ma obowiązek zapoznać się z informacją Wojewódzkiego Inspektora Ochrony Środowiska o stanie środowiska na obszarze odpowiednio: województwa, powiatu, gminy (podstawa prawna: art. 8a ust. 1 ustawy z dnia 20 lipca 1991 r. o Inspekcji Ochrony Środowiska (t.j. Dz. U. z 2013r. poz. 686 z późn. zm.). WIOŚ publikuje na swoich stronach raporty o stanie środowiska, wyniki prac badawczych i o kontrolach przeprowadzanych w danym roku kalendarzowym. Dokonuje oceny jakości środowiska w stosunku do obowiązujących norm jakości powietrza, klas czystości rzek itp. Nie ma potrzeby powielania tych dokumentów. Sporządzający POŚ powinien oprzeć analizę SWOT o materiały przedstawione w publikacjach Wojewódzkiego Inspektora Ochrony Środowiska o stanie środowiska na obszarze odpowiednio: województwa, powiatu lub gminy. Ocena stanu środowiska zajmuje w większości POŚ ok 2/3 całości dokumentu, więc jeżeli dokumenty planistyczne mają być zwięzłe, to powinny zawierać głównie cele do osiągnięcia w poszczególnych komponentach środowiska i metody ich osiągania.</i>	Nie uwzględniono. Wykorzystanie do oceny stanu środowiska tabel SWOT pozwoli na syntetyczne przedstawienie stanu w poszczególnych obszarach interwencji, zwłaszcza, że zaleca się wskazanie maksymalnie pięciu czynników/uwarunkowań w każdej rubryce tabeli.
18	Starostwo Powiatowe w Nowym Tomyślu	Struktura programów ochrony środowiska, ad. 5	Czy będą zasady przypisywania poszczególnych przedsięwzięć do wymienionych w tym punkcie obszarów interwencji	Czy np. budowa zbiorników wodnych i małej retencji będzie związana z gospodarką wodną, czy zasobami wód, czy adaptacją do zmian klimatu i nadzwyczajnych zagrożeń dla środowiska. Trudno takie przedsięwzięcia jednoznacznie przypisać do tylko jednego obszaru interwencji.	Zmodyfikowano listę obszarów interwencji: „(1) ochrona klimatu i jakości powietrza, (2) zagrożenia hałasem, (3) pola elektromagnetyczne, (4) gospodarowanie wodami, (5) gospodarka wodno-ściekowa, (6) zasoby geologiczne, (7) gleby, (8) gospodarka odpadami i zapobieganie powstawaniu odpadów, (9) zasoby przyrodnicze, (10) zagrożenia poważnymi awariami. W ramach każdego obszaru interwencji należy uwzględnić zagadnienia horyzontalne: (I) adaptację do zmian klimatu, (II) nadzwyczajne zagrożenia środowiska, (III) działania edukacyjne oraz (IV) monitoring środowiska”. Do decyzji samorządu pozostaje kwestia przypisania danego zadania do obszaru interwencji. Nie jest konieczne powtarzanie tych samych zadań w różnych obszarach interwencji.
19	Starostwo Powiatowe w Tomaszowie Mazowieckim	Struktura programów ochrony środowiska, ad. 5	Niedoprecyzowana szczegółowość obszaru „gospodarka odpadami” dla Powiatów i Gmin	Po zniesieniu obowiązku opracowywania Planów Gospodarki Odpadami przez Powiaty i Gminy, nie jest jasna szczegółowość obszaru „gospodarka odpadami” dla Powiatowych i Gminnych POŚ	Każdy obszar interwencji powinien uwzględniać wszystkie działania prowadzone na danym szczeblu przez różne podmioty (nie tylko jednostki powiatowe lub gminne).
20	Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego	Struktura programów ochrony środowiska, ad. 5	W „Wytocznych” zaproponowano, aby w POŚ – w miarę możliwości – elementy środowiska i zjawiska o charakterze przestrzennym (takie jak np. wody, obszary chronione, źródła zanieczyszczeń) przedstawić na mapach – zarówno odnośnie stanu zastanego, jak i docelowego. Z uwagi na brak definicji „źródeł zanieczyszczeń” (a za takie należy uznać każdy komin domu mieszkalnego, czy zakładu) proponuje się odstąpić od pomysłu, aby na mapach przedstawiać źródła zanieczyszczeń .	Źródłem zanieczyszczeń jest każdy komin. Zakłady są wrażliwe na kwestie związane z ochroną środowiska i można z góry założyć, że zamieszczenie ich na mapie jako „źródło zanieczyszczeń” będzie przez nie negatywnie postrzegane. W takim przypadku zakłady mogą wystąpić na drogę postępowania sądowego np. o odszkodowanie.	Zgodnie z ustaleniami na spotkaniu konsultacyjnym z przedstawicielami urzędów marszałkowskich informacje te mają bazować na publicznie dostępnych danych. Nowe brzmienie (na podstawie propozycji Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podkarpackiego): „Istotne jest poza tym zawarcie publicznie dostępnych informacji o podmiotach mających największy wpływ na środowisko, np. elektrownie, składowiska odpadów, zakłady produkcyjne, sektor bytowo-komunalny”. Zobrazowanie na mapie źródeł zanieczyszczeń ma także bazować na publicznie dostępnych informacjach i być sporządzone „w miarę możliwości”.
21	Starostwo Powiatowe w Suwałkach	Struktura programów ochrony środowiska, ad. 5	Na podstawie, jakich informacji samorząd ma określić stan docelowy środowiska oraz przedstawić to na mapie?	Organem odpowiedzialnym, np. za badanie jakości wód powierzchniowych jest WIOŚ a wód podziemnych PiG. Badania prowadzone są w ramach Państwowego Monitoringu Środowiska i wykonywane corocznie, (ale nie necessarily w tych samych punktach). Na podstawie, więc jakich rzetelnych informacji samorząd ma określić stan docelowy. (Oczywiście zakładamy, że podjęte w POŚ działania mają za zadanie poprawę stanu środowiska lub przynajmniej nie pogorszenie jego stanu zastanego - wyjściowego). Naszym zdaniem wystarczające jest określenie stanu aktualnego w oparciu o rzetelne dane np. WIOŚ. Dopiero raporty z realizacji POŚ wykonywane, co 2 lata wskażą potencjalne zmiany stanu środowiska w sposób właściwy.	POŚ powinny zawierać cele w ramach poszczególnych obszarów interwencji oraz przyjąć wskaźniki. Ogólnym celem realizacji POŚ jest poprawa stanu środowiska. Samorządy powinny określić wielkość poprawy, do której będzie się dążyło poprzez realizację POŚ. Poprawa stanu środowiska powinna zostać „w miarę możliwości” przedstawiona na mapach.
22	Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego	Struktura programów ochrony środowiska, ad. 5	Zrezygnowanie z konieczności przeprowadzania analizy SWOT	Tego typu analiza właściwa jest do ogólnych dokumentów strategicznych, a nie do programu branżowego, bo jak ocenić mocne strony przy złym stanie środowiska. Podane przykłady odnoszą się już do strategii działań, a nie do stanu środowiska.	Nie uwzględniono (zgodnie z ustaleniami na spotkaniu konsultacyjnym z przedstawicielami urzędów marszałkowskich). Analiza SWOT pomaga w przedstawieniu stanu środowiska. Dzięki przeprowadzeniu analizy SWOT można ograniczyć objętość tekstu opisującego stan środowiska. W przypadku braku zidentyfikowania mocnych stron, należy taką informację umieścić w odpowiedniej kolumnie.
23	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Struktura programów ochrony środowiska, ad. efekty realizacji dotychczasowego POŚ	Dodanie objaśnienia, które będzie konkretyzować opisanie efektów.	Efekty podjętych działań powinny zostać określone w sposób mierzalny i porównywalny w odniesieniu do poprzednich POŚ. Unikanie sformułowań typu: częściowo zrealizowane, umiarkowany wzrost czy spadek.	Zgodnie z ustaleniami na spotkaniu konsultacyjnym z przedstawicielami urzędów marszałkowskich efekty realizacji dotychczasowego POŚ nie będą zawarte w oddzielnym rozdziale. Informacje o efektach będą bazowały na ostatnim dwuletnim raporcie z realizacji POŚ i znajdują się w rozdziale „Ocena stanu środowiska”.

24	Starostwo Powiatowe w Kartuzach		W POŚ nie powinno się opisywać realizacji działań w odniesieniu do dotychczas obowiązującego programu.	Realizację tego obowiązku stanowią raporty z realizacji POŚ, tak więc nie ma potrzeby powielania treści w obu dokumentach. Wykonywania rozbudowanych tabel z oceną podjętych działań tylko dodatkowo zwiększy ilość treści w dokumencie.	
25	powiat policki		W POŚ nie powinno się opisywać realizacji działań w odniesieniu do dotychczas obowiązującego programu	Realizację tego obowiązku stanowią raporty z realizacji POŚ, tak więc nie ma potrzeby powielania treści w obu dokumentach. Wykonywania rozbudowanych tabel z oceną podjętych działań tylko dodatkowo zwiększy ilość treści w dokumencie.	
26	Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego		Zbędne jest ujęcie w POŚ efektów realizacji dotychczasowego POŚ. Wymaganie przyjęcia aktualizacji POŚ przed upływem obowiązywania wcześniejszego jest nieracjonalne.	Z realizacji POŚ co 2 lata sporządzany jest raport, co oznacza zbędne powielanie zadań i treści tych dokumentów (jeśli przyjęta zostanie forma zaproponowana w <i>Wytycznych</i>). Raporty powinny natomiast stanowić jeden z materiałów wyjściowych przy tworzeniu POŚ. Jeśli w treści nowo opracowywanego POŚ mają być przedstawione efekty poprzedniego POŚ, to nie może on być opracowywany przed upływem obowiązywania poprzedniego, zwłaszcza, jeśli powinien być w tym czasie oficjalnie przyjęty przez organ stanowiący. Ponadto wymagałoby to podjęcia prac znacznie wcześniej, a tym samym wiele danych wyjściowych nie byłoby kompletnych ani w pełni aktualnych.	
27	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Struktura programów ochrony środowiska, ad. efekty realizacji dotychczasowego POŚ	Proponuje się uzupełnienie tabeli, ostatniej kolumny „efekt” parametrem i jednostką miary, aby można było ustalić poziom „0” do którego należy odwoływać się podczas ocen stopnia realizacji w okresach sprawozdawczych	Określenie poziomu wyjściowego dla zadań w POŚ ułatwia śledzenie tempa realizacji. Jest punktem odniesienia przy ocenie doboru zadań w następnym planowaniu. Jednocześnie wprowadza się element wskaźnika, który zawsze był trudnym do uzgodnienia na poziomie jst.	Uwzględniono. Nowa nazwa kolumny: „efekt wraz z przypisanym wskaźnikiem”.
28	Starostwo Powiatowe w Polkowicach	Struktura programów ochrony środowiska, ad. 6	Ewaluacja poszczególnych zadań – w przypadku braku realizacji zadania.	Instytucje zaangażowane w opracowanie POŚ obawiają się określenia planowanych zadań do realizacji, obarczonych ryzykiem utraty/braku uzyskania środków na realizację. Jednostki obawiają się wykazania braku realizacji zadania a w efekcie rozliczenia. Powyższe będzie skutkowało spadkiem zaangażowania Instytucji przy opracowywaniu projektu POŚ jak i udzielaniu informacji (brak odpowiedzi) przy opracowywaniu raportu.	POŚ stanowią podstawę prowadzenia w Polsce polityki ochrony środowiska, dlatego powinny one kompleksowo uwzględniać zadania do realizacji w obszarze ochrony środowiska. Dokument ma charakter planistyczny, nie ma on pełnić funkcji zobowiązania do sfinansowania zadania z konkretnego źródła, ale ma pełnić funkcję pomocniczą w projektowaniu działań na przyszłość.
29	Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego	Struktura programów ochrony środowiska, ad. 6	W „Wytycznych” zaproponowano, aby w części 7 „Cele programu ochrony środowiska, zadania, wskaźniki” zawarto harmonogram rzeczowo-finansowy z uwzględnieniem źródeł finansowania. Proponuje się, aby w POŚ nie wpisywano źródeł finansowania przedsięwzięć, podobnie jak ich potencjalnych kosztów. Proponuje się także rozważyć rezygnację ze sporządzania ww. harmonogramu.	Wpisywanie do dokumentów takich jak POŚ kosztów i źródeł finansowania określonych przedsięwzięć (inwestycji) mija się z celem. Takie dane szybko stają się nieaktualne. Odnośnie samego harmonogramu: doświadczenie związane z tworzeniem i stosowaniem programów ochrony powietrza, programów ochrony środowiska, planów gospodarki odpadami wskazują, że harmonogramy są tworzone „na siłę”, błyskawicznie się dezaktualizują. Tym samym w tym zakresie dokument staje się bezużyteczny.	Nie uwzględniono. Przygotowanie harmonogramu rzeczowo-finansowego ma skłonić JST do wstępnego zaplanowania, z jakich środków i w jakim terminie poszczególne zadania będą mogły zostać sfinansowane. Harmonogram ten nie ma pełnić funkcji zobowiązania do sfinansowania zadania z konkretnego źródła, ale ma pełnić funkcję pomocniczą w planowaniu działań.
30	Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego	Struktura programów ochrony środowiska, ad. 6	W „Wytycznych” znalazł się zapis „Należy pamiętać, aby wszystkie planowane zadania cechowała efektywność kosztowa, a więc, aby jak najlepszy efekt został osiągnięty najmniejszym możliwym kosztem”. <u>Należy zrezygnować z ww. zapisu.</u>	POŚ nie jest dokumentem, którego autorzy mają posiadać wiedzę, czy dany efekt ekologiczny zostanie osiągnięty najmniejszym kosztem. Tego samego nie powinno się oczekiwać od organów opracowujących/przyjmujących POŚ. Samorządy nie mogą ponadto ingerować w plany danego przedsiębiorcy/inwestora odnośnie kosztów, które ten planuje ponieść inwestując w określoną technologię, czy zabezpieczenia przed zanieczyszczeniem.	Nie uwzględniono (zgodnie z ustaleniami na spotkaniu konsultacyjnym z przedstawicielami urzędów marszałkowskich). Kryterium efektywności kosztowej pojawia się w <i>Wytycznych</i> jako postulat wzięcia pod uwagę przez decydentów przy planowaniu działań odpowiedniej relacji pomiędzy kosztem a spodziewanymi efektami. Postulat ten należy powiązać z zapisaną w prawie zasadą gospodarności. Nowe brzmienie: „Postulowane jest, aby wszystkie planowane zadania cechowała efektywność kosztowa, a więc, aby jak najlepszy efekt został osiągnięty najmniejszym możliwym kosztem”.
31	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego		Wskazanie aby „wszystkie planowane zadania cechowała efektywność kosztowa” jest truizmem, co nie zawsze ma zastosowanie przy zadaniach środowiskowych, gdzie czasami koszt nie może być głównym kryterium wyboru. Proponuje się koszty określić jako planowane/przewidywane	Ocena efektywność wydaje się wykraczać poza zakres POŚ. Waga kryterium ekonomicznego powinna być istotna, choć niekoniecznie decydująca.	
32	Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego	Struktura programów ochrony środowiska, ad. 6	W strukturze programu nie ma wyraźnie zapisanych kwestii dot. źródeł finansowania.	Ponieważ programy zawierają ogólne zadania, wydaje się zasadne określenie nakładów finansowych, jakie potrzebne są na realizację zamierzeń inwestycyjnych, dostępnych źródeł finansowania i analizy czy realizacja programów naprawczych z punktu widzenia finansowego jest możliwa. Kwestie te zamieszczono dopiero w rozszerzeniu punktu.	Uwzględniono. Nowe brzmienie pkt 7: „Cele programu ochrony środowiska, zadania i ich finansowanie”
33	Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego		Brak wydzielonego rozdziału/części dotyczącej ram finansowych.	Ujęcie harmonogramu rzeczowo-finansowego w rozdziale dotyczącym celów zmniejsza jego czytelność.	
34	Starostwo Powiatowe w Płocku	Struktura programów ochrony środowiska, ad. 7	Wykaz interesariuszy zaangażowanych w pracę nad programem ochrony środowiska Streszczenie	Proponujemy wykreślenie wyrazu „w pracę” i wpisanie „w realizację” Proponujemy wykreślenie rozdziału pt. „Streszczenie”. Rozdział ten ma uzasadnienie w dokumentach obszernych, a przecież program ochrony środowiska ma być zwięzły sam w sobie. Wytyczne wskazują, że w zakresie finansowania zadań należy	Zrezygnowano z rozdziału „Wykaz interesariuszy...”. Informację o współpracy z interesariuszami powinny zostać uwzględnione w rozdziale „System realizacji programu ochrony środowiska”. W związku z sugestiami innych konsultowanych podmiotów ograniczono liczbę stron streszczenia do trzech. Odnośnie do instrumentów finansowych oraz szacowania kosztów: zaleca się, aby w POŚ znalazły się dwie „Tabele: harmonogram realizacji zadań wraz z ich finansowaniem”. Jedna, bardziej szczegółowa dla zadań własnych samorządu, a druga, ogólna dla zadań monitorowanych, których właścicielem jest inny podmiot. Dodatkowo, wysokość kosztów ma być szacunkiem, a nie ostatecznym zobowiązaniem. Zrezygnowano z sugestii powołania koordynatora POŚ na rzecz powołania komórki monitorującej. Nowy

			Harmonogram rzeczowo-finansowy	<p>przedstawić <u>kompletną</u> informację na temat instrumentów finansowych <u>pozostających tylko w dyspozycji samorządu</u>. W przypadku powiatu, taki sposób podejścia do kosztów będzie ograniczał obraz finansowania zadań programowych jako całości. W programie znajdują się przecież zadania adresowane do różnych podmiotów. Czy zatem nie należy liczyć kosztów realizacji wszystkich tych zadań i ograniczyć się wyłącznie do środków przeznaczonych na ochronę środowiska, którymi dysponuje powiat? Z kolei trudno jest oszacować wysokość środków niezbędnych do poniesienia w ciągu najbliższych lat przez wszystkich adresatów Programu. Każda oszacowana kwota będzie zawierała ryzyko błędu, tym bardziej że część założeń programowych jest finansowo niemierzalna, część będzie finansowana ze środków publicznych podlegających specjalnej procedurze szacowania, w tym ze środków krajowych i Unii Europejskiej, część z funduszy przedsiębiorstw, organizacji pozarządowych, jednostek, instytucji, mieszkańców. Do tego należałoby doliczyć środki budżetowe organów administracji publicznej przeznaczone na realizację bieżących zadań i kompetencji określonych w ustawach, gdyż są to zadania jednostkowo niemierzalne.</p> <p>Nawet próba określenia prawdopodobnych kosztów realizacji zadań programowych będzie ryzykowna.</p> <p>Proponujemy wypracować system ustalania kosztów realizacji zadań programowych.</p> <p>Rekomendowanie powołania koordynatora ma swój sens, ale wiąże się z dodatkowymi kosztami. Przy założeniu, że program ochrony środowiska nie jest dokumentem prawa miejscowego, nie ma mocy wiążącej, to egzekwowanie zapisanych w nim zadań jest niemożliwe. Koordynator miałby jedynie uprawnienia miękkie.</p>	zapis: „Rekomendowane jest, zgodnie z zaleceniami NIK dotyczącymi konsekwentnego planowania i realizowania POŚ, wyznaczenie komórki monitorującej, będącej jednostką organizacyjną danego urzędu marszałkowskiego, starostwa powiatowego, urzędu miasta lub urzędu gminy”.
			Wyznaczenie koordynatora realizacji POŚ, którego celem będzie monitorowanie i przegląd stopnia realizacji celów		
35	Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego	Struktura programów ochrony środowiska, ad. 7	Należy zmienić nazwę: System instytucji zaangażowanych w realizację programu ochrony środowiska.	Nazwę należałoby poprawić na: System realizacji. Rozdział powinien obejmować działania władz jst w zakresie opracowywania POŚ, harmonogramy prac, określać współpracę z odpowiednimi jednostkami administracji i podmiotami istotnymi dla realizacji nakreślonych celów. Powinien też przewidywać system monitorowania, okresowej sprawozdawczości i ewaluacji.	<p>Uwzględniono. Nowe brzmienie: „POŚ powinien zwięźle przedstawić całościowy proces jego realizacji. Na realizację POŚ składają się następujące elementy: współpraca z interesariuszami, opracowanie treści POŚ, zarządzanie, monitorowanie, okresowa sprawozdawczość, ewaluacja oraz aktualizacja.</p> <p>W rozdziale należy opisać system instytucji zaangażowanych w realizację POŚ oraz wykaz współpracujących lub konsultowanych interesariuszy. Rekomendowane jest, zgodnie z zaleceniami NIK dotyczącymi konsekwentnego planowania i realizowania POŚ, wyznaczenie komórki monitorującej, będącej jednostką organizacyjną danego urzędu marszałkowskiego, starostwa powiatowego, urzędu miasta lub urzędu gminy.</p> <p>Rekomendowane jest ponadto utworzenie grupy roboczej włączonej w proces opracowywania POŚ. W przypadku zlecenia opracowania POŚ firmie zewnętrznej, sugeruje się powołanie grupy roboczej już na etapie przygotowania specyfikacji istotnych warunków zamówienia. Działalność grupy roboczej może pomóc w przygotowaniu POŚ, który w pełni będzie odpowiadać na potrzeby danej JST”.</p>
36	Starostwo Powiatowe w Nowym Dworze Gdańskim	Struktura programów ochrony środowiska, ad. 7	Wyznaczenie koordynatora realizacji POŚ przy aktualnym stanie zatrudnienia i szeregu innych obowiązkach - na ile jest realne?	Mała obsada kadrowa i wiele zadań	Uwzględniono (zgodnie z ustaleniami na spotkaniu konsultacyjnym z przedstawicielami urzędów marszałkowskich). Zrezygnowano z sugestii powołania koordynatora POŚ na rzecz powołania komórki monitorującej. Nowy zapis: „Rekomendowane jest, zgodnie z zaleceniami NIK dotyczącymi konsekwentnego planowania i realizowania POŚ, wyznaczenie komórki monitorującej, będącej jednostką organizacyjną danego urzędu marszałkowskiego, starostwa powiatowego, urzędu miasta lub urzędu gminy”.
37	Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego		Proponuje się odstąpić od wyznaczenia koordynatora realizacji POŚ.	W „Wytocznych” rekomenduje się wyznaczenie koordynatora realizacji POŚ: pracownika urzędu marszałkowskiego, starostwa powiatowego, urzędu miasta lub gminy albo jednostkę organizacyjną danego urzędu. Należy zauważyć, że w razie jakiegokolwiek kontroli (np. NIK) to koordynator będzie odpowiadać za realizację POŚ, tj. <u>będzie na nim spoczywała odpowiedzialność, gdy tymczasem nie będzie dysponował jakimikolwiek prawnymi narzędziami, które by mu na to pozwalały</u> . Koordynator nie będzie miał żadnego wpływu na realizację programu. POŚ nie jest aktem prawa miejscowego, więc brak jest zatem umocowania prawnego dla działania koordynatora. Brak jest jakiegokolwiek narzędzia na podstawie którego koordynator mógłby zarządzać POŚ, występować do innych podmiotów o wyjaśnienia, dane, mieć realny wpływ na realizację programu. Obowiązek wyznaczenia koordynatora realizacji POŚ jest ponadto nakładaniem zupełnie nowego, czasochłonnego zadania na organy samorządu – bez przekazania na to środków finansowych. Ponadto w przypadku np. urzędów marszałkowskich z góry można założyć, że jedna osoba – bez wsparcia – nie będzie w stanie „zarządzać” POŚ, a zatem nie jest to praca na jeden etat. Podsumowując: nie powinno się w drodze dokumentu, który nie jest aktem prawa, nakładać na organy samorządu dodatkowych obowiązków.	
38	Starostwo Powiatowe w Choszczynie	Struktura programów ochrony środowiska,	Wpisano, że aktualizacja POŚ nie może następować po upływie okresu jego obowiązywania.	Zgodnie z art. 17 ust. 2 ustawy Prawo ochrony środowiska gminne programy ochrony środowiska podlegają zaopiniowaniu przez organ	Kwestie zarówno spójności ram czasowych, jak i kaskadowości zostaną pominięte w <i>Wytocznych</i> .

		ad. 7 (zmiana numeracji)	Niedopuszczalne jest uchwalanie POŚ ze wsteczną datą obowiązywania. Jak już wyżej wspomniano POŚ w województwie i powiecie opracowano na ten sam okres do 2015 r. Województwo nie opracowało jeszcze aktualizacji programu, a zgodnie z wytycznymi powiat nie może opracować swojego programu przed nimi. Zatem można z dużym prawdopodobieństwem przewidzieć, że jeśli nie powiatowy to już na pewno gminne programy będą aktualizowane po roku 2015 czyli po okresie obowiązywania POŚ. Czy w tej sytuacji jeśli gmina wystąpi do zarządu powiatu o opinię w sprawie POŚ i będzie to po okresie jego obowiązywania wówczas zarząd powiatu powinien zaopiniować program negatywnie? Jakie konsekwencje będą wynikały dla organu który nie uchwali planu ochrony środowiska?	wykonawczy powiatu. W sytuacji gdy gmina opracuje swój program po okresie jego obowiązywania organ wykonawczy powiatu powinien negatywnie zaopiniować program. Opinia nie jest jednak dla organu wiążąca więc mimo to może dojść do sytuacji że organ wykonawczy gminy Program uchwali.	
39	Starostwo Powiatowe w Wolsztynie		Niedopuszczalne jest uchwalanie POŚ ze wsteczną datą i bardzo trudne do dotrzymania tym bardziej, że aby uwzględnić wojewódzkie POŚ winny one najpierw powstać, czyli trzeba na nie poczekać. Wytyczne powinny dokładnie określać daty ramowe wojewódzkich, powiatowych i gminnych POŚ.	Warunek nie zostanie dotrzymany.	
40	Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego w Lublinie	Struktura programów ochrony środowiska, ad. 7 (zmiana numeracji)	Zapis „Aktualizacja POŚ nie może następować po upływie okresu jego obowiązywania” oraz przypis ¹³⁾ dot. spójności z WPGO jest rozbieżny. Zgodnie z art. 5 ustawy z dnia 15 stycznia 2015 r. o zmianie ustawy o odpadach oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2015 r., poz. 122) Sejmik Województwa aktualizuje i uchwała wojewódzki plan gospodarki odpadami w terminie do dn. 30 czerwca 2016 r - tj. już po upływie okresu obowiązywania POŚ (do 2015 r.). Jeśli oba dokumenty mają zachować spójność zapisów musiałyby być uchwalone w tym samym czasie. Nadmienić również należy, że okresy opracowania aktualizacji dokumentów wojewódzkich tj. POŚ – co 4 lata (dostosowanie do Polityki Ekologicznej Państwa) i PGO – nie rzadziej niż co 6 lat, również stwarza problem z uzyskaniem spójności zapisów POŚ w zakresie gospodarki odpadami.	Zgodnie z art. 5 ustawy z dnia 15 stycznia 2015 r. o zmianie ustawy o odpadach oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2015 r., poz. 122) Sejmik województwa aktualizuje i uchwała wojewódzki plan gospodarki odpadami w terminie do dn. 30 czerwca 2016 r. Okresy opracowania aktualizacji dokumentów wojewódzkich, tj. POŚ – co 4 lata (dostosowanie do Polityki Ekologicznej Państwa) i PGO – nie rzadziej niż co 6 lat powodują problem z uzyskaniem spójności zapisów POŚ w zakresie gospodarki odpadami.	Spójność z WPGO niekoniecznie odnosi się do ram czasowych, lecz bardziej do zawartości merytorycznej. Dodatkowo, PEP jest dokumentem nieaktualnym. Obecnie nie istnieje obowiązek aktualizowania POŚ co cztery lata.
41	Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego	Struktura programów ochrony środowiska, dot. modelu siły sprawcze – presja – stan – wpływ – reakcja	W dokumencie zaleca się, aby przy tworzeniu POŚ zastosować model: Siły napędowe – Presja – Stan – Wpływ – Reakcje. Należy w „Wytycznych” wyjaśnić w jaki sposób ten model ma pomóc w opracowywaniu POŚ	Model jest nieznan – w internecie brak na jego temat informacji w języku polskim (są w angielskim). W „Wytycznych” brak informacji jak ten model ma zostać zastosowany.	Uwzględniono. Uzupełniony zapis: „Przy tworzeniu POŚ zaleca się zastosowanie modelu siły sprawcze – presja – stan – wpływ – reakcja (D-P-S-I-R), który został opracowany przez OECD i rozwinięty przez Europejską Agencję Środowiska. Polega on na opisanu następujących elementów: → siły sprawcze (D, driving forces), np. warunki społeczno-gospodarcze, demograficzne, meteorologiczne, hydrologiczne, napływy transgraniczne, → presja (P, pressures) wywierane przez powyższe warunki, np. emisje zanieczyszczeń, → stan (S, state), czyli zastana jakość środowiska, → wpływ (I, impact) stanu środowiska np. na zdrowie, życie społeczne, gospodarcze, → reakcja/odpowiedź (R, response) poprzez tworzone polityki, programy, plany; należy mieć świadomość, że polityki, programy i plany mają wpływ na wszystkie wcześniejsze elementy, czyli na siły sprawcze, presja, stan i wpływ.
42	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego		Stosowanie modelu DPSIR – pożądany w tym miejscu rozszerzony opis modelu.	Zwiększa czytelność Wytycznych.	
43	Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego		Warto przybliżyć konkretny dokument Europejskiej Agencji Środowiska przy zaleceniu zastosowania modelu <i>Siły napędowe – presja - stan – wpływ – reakcje</i> .	Jednolite podejście w województwach opracowania POŚ wymaga odesłania do właściwego dokumentu źródłowego.	Zgodnie z modelem D-P-S-I-R zjawiska społeczne i gospodarcze (D) prowadzą do wywierania presji (P) na środowisko. W konsekwencji, zmianie ulega stan środowiska (S). Środowisko ma bezpośredni wpływ (I) na zdrowie ludzi, na ekosystemy oraz na gospodarkę. Wpływ ten wyzwala z kolei społeczną i polityczną reakcję (R), która kształtuje pośrednio lub bezpośrednio poszczególne elementy modelu. W modelu D-P-S-I-R niewystarczający jest opis stanu środowiska. Opis powinien zostać uzupełniony o przedstawienie, jakie są przyczyny takiego stanu oraz jak środowisko wpływa na życie gospodarcze i społeczne oraz na decyzje polityczne”.
44	Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego w Warszawie	Struktura programów ochrony środowiska	W strukturze programów ochrony środowiska nie ma elementu dotyczącego uwarunkowań wynikających z dokumentów strategicznych i programowych – czy to oznacza że sporządzając poś należy zwracać uwagę na spójność z innymi dokumentami, ale bez konieczności wprowadzania takiego rozdziału?	-	Nie ma konieczności opisywania, jak POŚ wpisuje się w dokumenty strategiczne i programowe. Najważniejszy jest fakt tej spójności.
45	Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego	Obszary interwencji programów ochrony środowiska	do dodanie w wierszu 3 następującej treści - „zapewnienia racjonalnej gospodarki odpadami i gospodarki wodno-ściekowej”.	Gospodarka wodno-ściekowej wymieniana jest jako jeden z obszarów interwencji – powinna zostać wyszczególniona także we wstępie w punkcie 5.	Uwzględniono.
46	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Obszary interwencji programów ochrony środowiska	W pierwszym zdaniu zaproponowano sformułowanie „rozwiązania muszą uwzględniać działania ... zapobiegania ryzyku klęsk żywiołowych ...” – proponuje się bądź zmianę określenia „ryzyko”,	Sformułowanie w tekście jest wieloznaczne i może być różnie interpretowane.	Uwzględniono. Nowe brzmienie: „zapobiegania klęskom żywiołowym”.

			które jest wieloznaczne i w zależności od teorii może być różnie interpretowane na np.: „zapobieganie rozmiarom klęsk..”, bądź wprowadzić „zarządzanie ryzykiem” lub zostając przy aktualnej wersji” należy określić co autor rozumie pod pojęciem „zapobieganie ryzyku klęsk żywiołowych”.		
47	Starostwo Powiatowe w Choszcznie	Obszary interwencji programów ochrony środowiska	Wpisano że wojewódzkie POŚ powinny obejmować wymienione w wytycznych obszary interwencji. Czy w przypadku powiatowych programów te obszary muszą być identyczne i spójne z programem wojewódzkim, pomimo że mogłyby nie dotyczyć zadań przewidzianych do realizacji w danej jednostce? Zapis nie jest do końca zrozumiały.	Obszary interwencji stanowią będą obowiązkiem realizowania zaplanowanych działań dlatego doprecyzowanie tego punktu dla programów powiatowych i gminnych jest ważne.	Wojewódzkie POŚ powinny obejmować wszystkie wymienione obszary interwencji. Powiaty i gminy w swoich POŚ powinny ująć wszystkie obszary interwencji, w których prowadzone są działania na danym szczeblu przez różne podmioty (nie tylko jednostki powiatowe lub gminne).
48	Starostwo Powiatowe w Nowym Dworze Gdańskim	Obszary interwencji programów ochrony środowiska	Mowa jest o aktorach prowadzących różne działania, a może chodzi o podmioty (osoby fizyczne i prawne) prowadzące działania – bez udziwnień.	-	Uwzględniono. Nowy zapis: „Powiaty i gminy w swoich POŚ powinny ująć wszystkie obszary interwencji, w których prowadzone są działania na danym szczeblu przez różne podmioty (nie tylko jednostki powiatowe lub gminne, lecz również przykładowo przez podmioty prywatne lub podlegające bezpośrednio organom centralnym)”.
49	Starostwo Powiatowe w Polkowicach		Powiaty i gminy w swoich POŚ powinny ująć wszystkie obszary interwencji, w których prowadzone są działania na danym szczeblu przez różnych aktorów (nie tylko powiatowych lub gminnych).	aktorów - pomyłka?	
50	Starostwo Powiatowe w Płocku	Obszary interwencji programów ochrony środowiska	Obszary interwencji powiatowych POŚ powinny obejmować wyłącznie działania mieszczące się w granicach kompetencyjnych powiatu.	Powiat nie ma wpływu na realizację zadań mieszczących się w kompetencjach innych organów. Uwzględnienie w powiatowych programach wyłącznie obszarów interwencji dotyczących zadań powiatowych umożliwi realny wpływ na osiągnięcie zakładanych celów. Propozycja powyższa ma także swoje uzasadnienie w świetle wymogu wytycznych, że cele programowe winny być akceptowane przez osoby pracujące na rzecz ich osiągnięcia (vide: prawidłowe określenie celów). Powstaje pytanie czy brak akceptacji celu oznacza jego dyskwalifikację?	Powiaty i gminy w swoich POŚ powinny ująć wszystkie obszary interwencji, w których prowadzone są działania na danym szczeblu przez różne podmioty (nie tylko jednostki powiatowe lub gminne). Zadaniem powiatu powinna być realizacja zadań własnych w dziedzinie środowiska oraz monitoring działań podejmowanych przez inne podmioty. POŚ są podstawą prowadzenia w Polsce polityki ochrony środowiska i dlatego nie jest zasadne ograniczanie zadań w nich przewidzianych wyłącznie do zadań własnych samorządu. W proces opracowywania POŚ powinni zostać włączeni wszyscy interesariusze. Treść POŚ powinna uzyskać akceptację wszystkich interesariuszy, tak aby zadania były odpowiednio realizowane.
51	Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego	Obszary interwencji programów ochrony środowiska	Obszary interwencji wymienione w <i>Wytycznych</i> różnią się – np. str. 6 (11 obszarów) i str. 9 (12 obszarów).	Obszary interwencji powinny być jednolite w całym dokumencie.	Uwzględniono.
52	Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego	Obszary interwencji programów ochrony środowiska	Nie jasny jest sposób wyboru obszarów interwencji, nie są one spójne z kierunkami interwencji zawartymi w BEiŚ.	Strategią nadrzędną nad POS jest BEiŚ, która przedstawia odmienny układ interwencji. BEiŚ wskazuje w obszarach energetyka i środowisko kluczowe reformy i działania, które powinny zostać podjęte do 2020 r., stanowi ramy strategiczne dla dalszych prac wdrożeniowych i programowych, zwłaszcza zagadnień adaptacji do zmian klimatu, ochrony zasobów naturalnych i środowiska przyrodniczego. Służy też określeniu celów i kierunków działań nowej perspektywy finansowej 2014-2020.	Nie uwzględniono. W BEiŚ wydzielono tylko dwa główne obszary: energetykę i środowisko. Zaproponowane w <i>Wytycznych</i> obszary interwencji uzyskały aprobatę Państwowej Rady Ochrony Środowiska.
53	Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego w Warszawie	Obszary interwencji, dot. ochrony klimatu i jakości powietrza	Należy przeanalizować przykładowe cele w ramach obszaru interwencji <i>klimat i powietrze</i> , do których zaliczono: a) ochronę atmosfery, b) przejście na gospodarkę niskoemisyjną we wszystkich sektorach, c) poprawę jakości powietrza, d) rozwój rozproszonych odnawialnych źródeł energii, e) rozwój zbiorowych systemów ciepłowniczych f) modernizację transportu zbiorowego w kierunku transportu przyjaznego dla środowiska, g) termomodernizację, h) modernizację/wymianę indywidualnych źródeł ciepła.	Termomodernizacja nie jest celem. Celem może być ochrona atmosfery albo poprawa jakości powietrza, a osiągnięcie tego celu nastąpi poprzez realizację poszczególnych zadań, takich jak termomodernizacja czy wymiana indywidualnych źródeł ciepła. Wszystkie punkty (poza punktem a i c) wymagają przeanalizowania.	Uwzględniono. Nowe brzmienie: „ochrona atmosfery oraz poprawa jakości powietrza, m.in. poprzez przejście na gospodarkę niskoemisyjną we wszystkich sektorach, rozwój rozproszonych odnawialnych źródeł energii, rozwój zbiorowych systemów ciepłowniczych, modernizację transportu zbiorowego w kierunku transportu przyjaznego dla środowiska, termomodernizację, modernizację/wymianę indywidualnych źródeł ciepła”.
54	Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego w Warszawie	Obszary interwencji, dot. zasobów i jakości wód oraz gospodarki wodno-ściekowej	Należy zastanowić się nad celowością funkcjonowania, w takim kształcie, dwóch obszarów interwencji: - zasoby i jakość wód - gospodarka wodno-ściekowa	Gospodarka wodno-ściekowa nierozłącznie wiąże się z jakością wód – co może prowadzić do dublowania kierunków interwencji oraz wynikających z nich zadań. W ramach obszaru dotyczącego wód ważne są m.in. dwa aspekty: - racjonalne gospodarowanie wodami (dot. zasobów wód); - poprawa jakości wód (dot. odpowiedniej gospodarki wodno-ściekowej). Przykładowe brzmienie obszarów interwencji: - gospodarowanie wodami - jakość wód (lub gospodarka wodno-ściekowa)	Uwzględniono. Obecne brzmienie obszarów interwencji, o których mowa: „gospodarowanie wodami” i „gospodarka wodno-ściekowa”.
55	Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego	Obszary interwencji dot. gospodarki odpadami i zapobiegania powstawaniu odpadów	Wykreślenie z wojewódzkich programów ochrony środowiska obszaru interwencji: gospodarka odpadami i zapobieganie powstawaniu odpadów. Uwzględniając powyższe analogicznie należy wykreślić z tabeli określającej cele i wskaźniki tego obszaru interwencji, które są wskazane poniżej w tabeli (str.13).	Na poziomie wojewódzkim opracowywany jest wojewódzki plan gospodarki odpadami, który szczegółowo określa aktualny stan gospodarki odpadami na terenie województwa, prognozowane zmiany w zakresie gospodarki odpadami, przyjęte cele w tym celu dotyczące zapobiegania powstawaniu odpadów oraz kierunki działań w zakresie zapobiegania powstawaniu odpadów oraz kształtowania systemu gospodarki odpadami, podejmowanych dla osiągnięcia zakładanych celów. Ponadto dokument zawiera informacje na temat prognozowanych	Nie uwzględniono (zgodnie z ustaleniami na spotkaniu konsultacyjnym z przedstawicielami urzędów marszałkowskich). Całkowite pominięcie obszaru „gospodarka odpadami i zapobieganie powstawaniu odpadów” w wojewódzkich POŚ mogłoby spowodować pominięcie tego obszaru także w powiatowych i gminnych POŚ. Zasadne jest co najmniej zarysowanie tej tematyki w wojewódzkich POŚ. Nowe brzmienie: „Obszar „gospodarka odpadami i zapobieganie powstawaniu odpadów” może zostać uwzględniony w wojewódzkich POŚ w ograniczonym zakresie ze względu na obowiązek podjęcia tej tematyki w wojewódzkich planach gospodarki odpadami. Nie jest jednak możliwe całkowite pominięcie tego obszaru interwencji w opracowywanym POŚ”.

				zmian w zakresie gospodarki odpadami jak i sposób monitoringu i oceny wdrażania planu.	
56	Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego		Proponuje się, aby w przypadku wojewódzkich programów ochrony środowiska, wśród tzw. „obszarów interwencji” nie uwzględniać następującego obszaru: „8. gospodarka odpadami i zapobieganie powstawaniu odpadów”	Dokumentem dotyczącym gospodarki odpadami w województwie jest wojewódzki plan gospodarki odpadami. Nie ma potrzeby powtarzania tych samych informacji w wojewódzkim programie ochrony środowiska.	
57	Starostwo Powiatowe w Suwałkach		Czy konieczne jest włączenie kwestii gospodarki odpadami do Programów Ochrony Środowiska?	W naszej opinii nie ma potrzeby włączania kwestii gospodarki odpadami do programów ochrony środowiska (POŚ). Gospodarka odpadami w myśl obowiązujących przepisów uregulowana jest przez Wojewódzkie Plany Gospodarki Odpadami (WPGO). Naszym zdaniem, jeżeli kwestia gospodarki odpadami zostanie w dokumencie POŚ, wówczas przy ustalaniu celów należy powielić zapisy z WPGO. Nie zachodzi też potrzeba umieszczenia liczby czynnych i nieczynnych składowisk odpadów komunalnych i przemysłowych. Takie informacje zawiera już WPGO. Powielanie zapisów znajdujących się w obszernym dokumencie, jakim niewątpliwie jest wojewódzki plan gospodarki odpadami zaprzecza zasadzie zwięzłości i prostoty dokumentu POŚ – wytyczne str. 4.	
58	Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego		Zagadnienia dotyczące gospodarki odpadami powinny się znaleźć przede wszystkim w WPGO. Ze względu na odmienny cykl prac nad POŚ i WPGO siłą rzeczy dokumenty nie będą spójne a ich ewentualna aktualizacja w celu dostosowania dokumentów byłaby nieracjonalna. Należałoby zastrzec, że na poziomie wojewódzkim gospodarkę odpadami reguluje WPGO.	Projekt rozporządzenia MŚ wspomniany w przypisach na str. 9 odnosi się jedynie do sposobu sporządzania WPGO oraz planów inwestycyjnych.	
59	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego		Z uwagi na słuszną zalecaną zwięzłość opracowań proponuje się zakres gospodarki odpadami w POŚ dla województw, które sporządzają monitorują i aktualizują PGO wyłącznie zaszyfrować oraz wskazać adres www gdzie aktualny dokument (PGO) jest dostępny. Natomiast zasadne wydaje się, aby w POŚ powiatowych i gminnych, które nie opracowują PGO zakres GO był bardziej szczegółowo przekazany (zgodnie z PGO dla województwa).	Zakres gospodarki odpadami jest szczegółowo opracowany i upubliczniony w odrębnym dokumencie, kopiowanie zawężonej treści wydaje się być niecelowe.	
60	Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego w Warszawie	Obszary interwencji, dot. adaptacji do zmian klimatu i nadzwyczajnych zagrożeń środowiska	Należy zastanowić się nad celowością funkcjonowania, w takim kształcie, obszaru interwencji: <i>Adaptacja do zmian klimatu i nadzwyczajne zagrożenia środowiska.</i>	Adaptacja do zmian klimatu jest zagadnieniem które „przenika” do większości obszarów interwencji. Odpowiednie wdrożenie SPA 2020 na poziom wojewódzki wymaga wykonania, już na etapie oceny stanu środowiska, również oceny wrażliwości poszczególnych obszarów środowiskowych (obszarów interwencji) na zmiany klimatyczne oraz wykonania prognozy trendów zmian klimatycznych, co będzie podstawą do stworzenia katalogu działań adaptacyjnych dla poszczególnych województw. Dlatego też adaptację do zmian klimatu należy potraktować dużo szerzej, jako zagadnienie horyzontalne, obecne w innych obszarach interwencji.	Uwzględniono (zgodnie z ustaleniami na spotkaniu konsultacyjnym z przedstawicielami urzędów marszałkowskich). Zagadnienia horyzontalne nie będą funkcjonowały jako osobne obszary interwencji. Nowe brzmienie: „zagadnieniami horyzontalnymi w ramach poszczególnych obszarów interwencji są: I. adaptacja do zmian klimatu, II. nadzwyczajne zagrożenia środowiska, III. działania edukacyjne, IV. monitoring środowiska). Dodano nowy obszar interwencji: „zagrożenia poważnymi awariami”.
61	Starostwo Powiatowe w Suwałkach	Obszary interwencji, dot. adaptacji do zmian klimatu	Prosimy o wyjaśnienie zapisu „adaptacja do zmian klimatu”?	Jakie działania należy zawrzeć w tym rozdziale? Co autor opracowania rozumie przez adaptację do zmian klimatu?.	Dokumentem referencyjnym jest <i>Strategiczny Plan Adaptacji dla sektorów i obszarów wrażliwych na zmiany klimatu do roku 2020 z perspektywą do roku 2030</i> : „Adaptacja w systemach ludzkich to proces dostosowania do zaistniałych lub oczekiwanych zmian klimatu i ich skutków w celu złagodzenia szkód lub wykorzystania korzystnych możliwości. W systemach naturalnych jest to proces dostosowania do obecnych i oczekiwanych zmian klimatu i ich skutków; interwencja człowieka może ułatwić dostosowanie (systemów naturalnych) do oczekiwanych zmian klimatu”. Działania adaptacyjne „należy podjąć w najbardziej wrażliwych sektorach i obszarach w okresie do roku 2020: gospodarce wodnej, rolnictwie, leśnictwie, różnorodności biologicznej i obszarach prawnie chronionych, zdrowiu, energetyce, budownictwie, transporcie, obszarach górskich, strefie wybrzeża, gospodarce przestrzennej i obszarach zurbanizowanych”.
62	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego	Obszary interwencji, dot. monitoringu środowiska	Proponuje się pkt 12. Wyłączyć z zakresu interwencji i wprowadzić jako element systemowy zarządzania środowiskiem.	„Działania IOS nie mogą być ograniczone do działań interwencyjnych.	Obszar „monitoring środowiska” jest uwzględniony w <i>Wytycznych</i> jako obszar horyzontalny, a nie interwencyjny.
63	Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego	Obszary interwencji	Należy uwzględnić energetykę w obszarach interwencji	Energetyka stanowi istotny element w działaniach związanych z ochroną środowiska. Realizacja działań w tym zakresie powinna opierać się na zwiększeniu wykorzystania potencjału odnawialnych źródeł energii, poprawie infrastruktury energetycznej oraz wdrożeniu nowych technologii. Istotnym działaniem będzie również zwiększenie efektywności wykorzystania energii poprzez inwestycje termomodernizacyjne, prooszczędnościowe oraz skierowane na budowę postaw proekologicznych społeczeństwa. Wdrożenie ww. działań przyczyni się do umożliwienia spełnienia zobowiązań wynikających z Dyrektyw unijnych oraz polityki energetycznej państwa.	Nie uwzględniono. Co do zasady, działania w dziedzinie energetyki zawarte są w obszarze interwencji „klimat i powietrze”. Wśród przykładowych celów wspomina się o przejściu na gospodarkę niskoemisyjną we wszystkich sektorach, rozwoju rozproszonych odnawialnych źródeł energii, rozwoju zbiorowych systemów ciepłowniczych, termomodernizacji, modernizacji/wymianie indywidualnych źródeł ciepła.
64	Starosta Bielski w Bielsku Podlaskim	Katalog wskaźników	Należy wykreślić z rekomendowanego katalogu wskaźniki, do których dane będzie trzeba pozyskać	Rekomendowany katalog wskaźników może okazać się w części niewykonalny, gdyż dane do wskaźników należy pozyskać od firm, a nie	Istnieje pewien katalog wskaźników, który powinien być wspólny dla poszczególnych JST. Dodatkowo, JST powinny ustalić dodatkowe wskaźniki, odpowiadające im potrzebom. Nowy zapis: „W celu umożliwienia

			od firm sektora prywatnego.	instytucji zobligowanych do ich ujawnienia. Dla przykładu: wskaźnik: „dodatkowe możliwości przerobowe w zakresie recyklingu odpadów (CI) (Mg/rok)” wymaga od przygotowującego POŚ pozyskania danych od zakładu recyklingu – z reguły są to na polskim rynku firmy sektora prywatnego i nie są one zobligowane do udzielania informacji.	porównywania efektów realizacji POŚ Ministerstwo Środowiska przygotowało listę najważniejszych wskaźników do uwzględnienia przez województwa. Lista ta nie ma charakteru zamkniętego, województwa powinny przyjąć dodatkowe wskaźniki. Sugeruje się także, aby województwa przygotowały listę rekomendowanych wskaźników dla powiatów, a powiaty dla gmin. Powiaty i gminy powinny uwzględnić te wskaźniki w kolejnych aktualizacjach POŚ”.
65	Starostwo Powiatowe w Choszcznie		Czy wskaźniki na poziomie województwo-powiat-gmina muszą być ze sobą spójne czy organy ustalają je według własnych potrzeb?	Doprecyzowanie punktu ważne dla prawidłowego tworzenia POŚ.	
66	Starostwo Powiatowe w Kartuzach		Proponuje się, aby wskaźniki realizacji dostosować do ogólnodostępnych danych GUS – Bank Danych Lokalnych, systemu państwowego monitoringu środowiska i innych instytucji, zgodnie z prowadzonymi przez nie ewidencjami i zestawieniami.	W POŚ powinny znaleźć się wskaźniki mierzalne. Często proponuje się mierniki, których nie można ocenić, ze względu na trudności w pozyskiwaniu danych i zbiorczym ich zestawieniu. W takiej sytuacji przy sporządzaniu Raportów z realizacji zachodzi konieczność wskazania braku danych, gdyż opracowujący projekt nie jest w stanie określić danego wskaźnika. Dodatkowo wskazywanie mierników, do których określenia konieczne jest zaangażowanie prywatnego sektora, jest również mało miarodajne, gdyż pozyskanie takich informacji z doświadczenia jest na bardzo niskim poziomie.	
67	powiat policki		Proponuje się, aby wskaźniki realizacji dostosować do ogólnodostępnych danych GUS – Bank Danych Lokalnych, systemu państwowego monitoringu środowiska i innych instytucji, zgodnie z prowadzonymi przez nie ewidencjami i zestawieniami.	W POŚ powinny znaleźć się wskaźniki mierzalne. Często proponuje się mierniki, których nie można ocenić, ze względu na trudności w pozyskiwaniu danych i zbiorczym ich zestawieniu. W takiej sytuacji przy sporządzaniu Raportów z realizacji zachodzi konieczność wskazania braku danych, gdyż opracowujący projekt nie jest w stanie określić danego wskaźnika. Dodatkowo wskazywanie mierników, do których określenia konieczne jest zaangażowanie prywatnego sektora, jest również mało miarodajne, gdyż pozyskanie takich informacji z doświadczenia jest na bardzo niskim poziomie.	
68	Starostwo Powiatowe w Płocku		Wskaźniki powiatowych POŚ powinny obejmować postęp realizacji zadań programowych odnoszących się tylko do zadań samorządu powiatowego.	Dobór wskaźników adekwatnych do zadań własnych powiatu umożliwi realny wpływ na osiągnięcie zakładanych wskaźników.	
69	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Katalog wskaźników	Proponuje się wskazanie listy podstawowych wskaźników, które powinny być podstawą do określania efektów.	Wskazanie listy wskaźników obowiązkowych w odniesieniu do realizacji zadań standaryzuje opracowywanie POŚ i umożliwi porównywanie efektów.	Uwzględniono (zgodnie z ustaleniami na spotkaniu konsultacyjnym z przedstawicielami urzędów marszałkowskich). Nowy zapis: „W celu umożliwienia porównywania efektów realizacji POŚ Ministerstwo Środowiska przygotowało listę najważniejszych wskaźników do uwzględnienia przez województwa. Lista ta nie ma charakteru zamkniętego, województwa powinny przyjąć dodatkowe wskaźniki. Sugeruje się także, aby województwa przygotowały listę rekomendowanych wskaźników dla powiatów, a powiaty dla gmin. Powiaty i gminy powinny uwzględnić takie wskaźniki w kolejnych aktualizacjach POŚ” + tabela ze wskaźnikami.
70	Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego		Dobrze byłoby ujednoczyć wskaźniki, tak aby ocena realizacji była porównywalna i jednoznaczna.	Dopracowanie się tabel do monitorowania z podaniem wskaźników wyeliminuje uciążliwość z dowolnością prezentowania raportów z realizacji.	
71	Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego	Katalog wskaźników	Brak rekomendowanego katalogu wskaźników	Rozdział zawiera kilka zdań obejmujących ogólne uwagi dotyczące wskaźników. W tabeli zawierającej przykładowe cele ujęto wskaźniki z BEiŚ oraz POIiŚ (bez wskazania którego POIiŚ), niekoniecznie adekwatne do stosowania na poziomie wojewódzkim, powiatowym czy gminnym, podczas gdy jednocześnie w treści rozdziału wskazano: „Wskaźniki powinny zostać sformułowane w taki sposób, aby umożliwiały określenie postępu realizacji zadań. JST nie powinny przyjmować w swoich POŚ wskaźników, które są możliwe do osiągnięcia tylko na poziomie krajowym (a takie znajdują się w tabeli, np.: liczba parków narodowych, w których wsparto ośrodki edukacji ekologicznej; wynikające z planu działalności MŚ itd.). Niezrozumiałe jest również proponowanie zastosowania wskaźników z POIiŚ – strategią wiodącą dla POŚ powinna być BEiŚ.	Wskaźniki pochodzą z POIiŚ 2014–2020. Zgodnie z ustaleniami na spotkaniu konsultacyjnym z przedstawicielami urzędów marszałkowskich stworzono listę wskaźników do uwzględnienia w wojewódzkich POŚ. Nowy zapis: „W celu umożliwienia porównywania efektów realizacji POŚ Ministerstwo Środowiska przygotowało listę najważniejszych wskaźników do uwzględnienia przez województwa. Lista ta nie ma charakteru zamkniętego, województwa powinny przyjąć dodatkowe wskaźniki. Sugeruje się także, aby województwa przygotowały listę rekomendowanych wskaźników dla powiatów, a powiaty dla gmin. Powiaty i gminy powinny uwzględnić takie wskaźniki w kolejnych aktualizacjach POŚ” + tabela ze wskaźnikami. Pozostałe wskaźniki mają charakter indykatorywny. Żadna JST nie jest zobligowana do ich stosowania. Dodatkowo, w <i>Wytycznych</i> pojawia się informacja: „JST nie powinny przyjmować w swoich POŚ wskaźników, które są możliwe do osiągnięcia tylko na poziomie krajowym (np. liczba polskich technologii środowiskowych zweryfikowanych w ramach systemu ETV – Europejski System Weryfikacji Technologii Środowiskowych). Należy jednak pamiętać, że działania podejmowane przez samorządy przyczyniają się do osiągnięcia tych wskaźników w skali kraju ”.
72	Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego	Katalog wskaźników, dot. ochrony klimatu i jakości powietrza	Proponuje się zostawić jedynie, jako wskaźnik „wartości substancji w powietrzu”	Tak zdefiniowany wskaźnik, tj. liczba stref z przekroczeniami...” jest niemiarodajny, bo wystarczy przekroczenie tylko jednego zanieczyszczenia w jednym pkt pomiarowym, a strefa stanowiąca prawie całe województwo jest zakwalifikowane do strefy C, tym samym brak możliwości wykazania poprawy stanu środowiska.	Nie uwzględniono. Wskaźnik pochodzi ze strategii BEiŚ. Ponadto, JST mogą zdecydować o przyjęciu dodatkowych wskaźników.
73	Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego	Katalog wskaźników, dot. ochrony klimatu i jakości powietrza, wskaźnik g	Brak podstaw formalno-prawnych i finansowych do określenia takich wielkości.	WIOŚ nie prowadzi modelowania, wskazują jedynie obszary przekroczeń (ilość ludności narażonych) jedynie w miejscach, gdzie znajdują się pkt monitoringu. W przypadku np. 4 stacji i wykazanych przekroczeń PM10 zawsze to będzie ta sama liczba ludności. Bez modelowania rozprzestrzeniania się zanieczyszczeń nie jest możliwe określenie faktycznej liczby ludności narażonej na zanieczyszczenia. Wskaźnik ten skutkowałby koniecznością wynajmowania firm zewnętrznych do przeprowadzenia dróg usług w tym zakresie. Ponadto raporty z realizacji POŚ, wykonywane są co dwa lata, dlatego niejasna jest intencja trzyletnia, akurat w obszarze powietrza.	Nie uwzględniono. Opisany wskaźnik jest przykładem. Żadna JST nie jest zobowiązana do jego przyjęcia.
74	Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego	Katalog wskaźników, dot. ochrony klimatu i jakości powietrza, wskaźnik i	Brak podstaw formalno-prawnych do prowadzenia takiego monitoringu	Nie prowadzony jest monitoring w tym zakresie, a opieranie się na danych producenta jest niemiarodajne, gdyż normy dla samochodów określone są w laboratoriach, a nie w warunkach drogowych.	Nie uwzględniono. Opisany wskaźnik jest przykładem. Żadna JST nie jest zobowiązana do jego przyjęcia.
75	Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego	Katalog wskaźników, dot. gospodarki odpadami i zapobiegania	Wskaźnik wskazany w planie działalności Ministra Środowiska: i) odsetek gmin, które wdrożyły system selektywnego zbierania odpadów u źródła w relacji do gmin ogółem w kraju (%) nie powinien zostać	Zgodnie z ustawą z dnia 13 września 1996 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach gmina została <u>zobowiązana</u> do ustanowienia selektywnego zbierania.	Nie uwzględniono. Zaproponowany wskaźnik jest przykładem. Żadna JST nie jest zobowiązana przyjąć tak sformułowanego wskaźnika.

		powstawaniu odpadów	wskazany jako wskaźnik, gdyż jest obowiązkiem gmin		
76	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Katalog wskaźników, dot. gospodarki odpadami i zapobiegania powstawaniu odpadów	Przykładowy cel a) (...) w tym wykorzystanie ich na cele energetyczne nie ma odzwierciedlenia we wskazanych celach środowiskowych w załączniku nr 3 – Polityka energetyczna Polski do roku 2030.	Brak wskazania wykorzystania odpadów na cele energetyczne.	O racjonalnym gospodarowaniu odpadami, w tym wykorzystaniu ich na cele energetyczne mówi <i>Strategia „Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko”</i> .
77	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Katalog wskaźników, dot. gospodarki odpadami i zapobiegania powstawaniu odpadów	Wskaźniki: BEiŚ: wskaźniki a, b, c dotyczą wyłącznie gmin. POLiŚ: d) powinno być: liczba wybudowanych lub zmodernizowanych instalacji zagospodarowania odpadów (szt.) e) niezrozumiały wskaźnik, f) powinno być: udział składowanych zmieszanych odpadów komunalnych w stosunku do ogólnej masy odbieranych odpadów komunalnych Plan działalności Ministra Środowiska: h) niezrozumiały wskaźnik, i) Nieaktualny wskaźnik.	-	Nie uwzględniono. Opisane wskaźniki są przykładami. Żadna JST nie jest zobowiązana do ich przyjęcia. POLiŚ d) e) f) – wskaźniki są prawidłowe, zostały przypisane w POLiŚ dla priorytetu inwestycyjnego 6.i. PDMS h) – wskaźnik oznacza procent odpadów (papieru, metalu, tworzyw sztucznych, szkła) poddanych recyklingowi lub przygotowanych do ponownego użycia. Uwzględniono uwagę odnośnie do wskaźnika i). Wskaźnik usunięto.
78	Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego	Spójność z dokumentami strategicznymi i programowymi	Należy zrezygnować z nakładania na twórców POŚ obowiązku zapewnienia spójności POŚ z wszystkimi możliwymi strategiami, dokumentami sektorowymi (i innymi dokumentami), które obowiązują w kraju, czy też na terenie danego województwa. Proponuje się wskazanie w „Wytocznych” wyłącznie tych strategii (innych dokumentów programowych), które są opracowywane dla potrzeb ochrony środowiska, np. strategia „Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko”, Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych, programy ochrony powietrza i z którymi POŚ rzeczywiście powinny być spójne. Takimi dokumentami nie są m.in.: - Strategia innowacyjności i efektywności gospodarki „Dynamiczna Polska 2020” - Strategia rozwoju transportu do 2020 r. - Strategia zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa na lata 2012-2020 - Polityka energetyczna Polski do 2030 r.	Zapis art. 14 ust. 1 ustawy Prawo ochrony środowiska, iż polityka ochrony środowiska jest prowadzona na podstawie strategii rozwoju, programów i dokumentów programowych, o których mowa w ustawie o zasadach prowadzenia polityki rozwoju. <u>Zapis ten nie oznacza, że programy ochrony środowiska powinny być tworzone w oparciu o wszystkie możliwe strategie (i inne dokumenty), które w kraju obowiązują. Z góry można założyć, że jest to niemożliwe.</u> W „Wytocznych” wskazano, że należy zadbać o spójność POŚ m.in. z: - Długookresową Strategią Rozwoju Kraju. Polska 2013.Trzecia fala Nowoczesności” - średniookresową Strategią Rozwoju Kraju 2020 oraz 9 (!) zintegrowanymi strategiami o charakterze horyzontalnym, szczególnie ze strategiami: - Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko - Strategia innowacyjności i efektywności gospodarki „Dynamiczna Polska 2020” - Strategia rozwoju transportu do 2020 r. - Strategia zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa na lata 2012-2020 - Polityka energetyczna Polski do 2030 r., a także szeregiem innych dokumentów wśród których wymieniono m.in. Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014-2020, regionalne programy operacyjne, programy ochrony powietrza, plany gospodarki odpadami, ale też: plany gospodarki niskoemisyjnej, wojewódzkie programy przekształceń terenów przemysłowych i zdegradowanych, inne obowiązujące na terenie danego województwa branżowe programy, plany i strategie wraz z ich aktualizacjami. Należy zwrócić uwagę, że w szeregu ww. strategii (a także innych dokumentów) tematyka ochrony środowiska jest poruszana „przy okazji”, cele okołośrodowiskowe są ogólne, zatem tak naprawdę nie ma z czym zapewnić spójności. Twórcy „Wytocznych”, dla ułatwienia, w załączniku nr 3 wskazali najważniejsze cele dokumentów strategicznych. Znakomita większość wymienionych w tym załączniku celów, jak np. - zapewnienie ładu przestrzennego, - zwiększenie bezpieczeństwa obywatela, - wzrost wydajności gospodarki, - zwiększenie wykorzystania technologii cyfrowych, - zwiększenie efektywności zarządzania w sektorze transportowym. bepośrednio nie ma nic wspólnego z ochroną środowiska (w tym przede wszystkim z obszarami interwencji wymienionymi w „Wytocznych” POŚ na str. 9). W „Wytocznych” proponujemy wprowadzić zapis o konieczności zapewnienia spójności zapisów POŚ wyłącznie z tymi strategiami (i innymi dokumentami), które są poświęcone wprost ochronie środowiska.	Nie uwzględniono. Załącznik nr 4 (zmiana numeracji) wskazuje na te cele strategii zintegrowanych, które powiązane są z działaniami w obszarze środowiska. <i>Wytoczne</i> nie wymagają spójności z wszystkimi celami poszczególnych strategii zintegrowanych, ponieważ nie wszystkie cele odnoszą się do środowiska. Wskazać należy jednak, że niektóre cele, które z pozoru nie odnoszą się do środowiska, mają powiązanie z działaniami w dziedzinie środowiska. Odnosząc się do wspomnianych przez województwo podkarpackie przykładów, należy wskazać na następujące powiązanie celów z działaniami w zakresie środowiska: 1. zapewnienie ładu przestrzennego – <i>Strategia Rozwoju Kraju 2020</i> : „W perspektywie średniookresowej wskazane jest zdecydowane zwiększenie stopnia pokrycia planami zagospodarowania przestrzennego powierzchni kraju, a obowiązkowo terenów rozwojowych. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego są podstawowymi dokumentami służącymi zarządzaniu przestrzenią. Wprowadzony zostanie obowiązek sporządzania planów zagospodarowania przestrzennego obszarów funkcjonalnych obejmujących: obszary miejskie, a w szczególności metropolitalne, tereny wrażliwe rozwojowo, związane z ochroną i użytkowaniem gospodarczym zasobów naturalnych , dziedzictwa kulturowego, objęte ryzykiem katastrof naturalnych , obszary górskie, obszary dotychczas nie objęte procesem planowania (strefa przybrzeżna, morze terytorialne, wyłączna strefa ekonomiczna) oraz obszary przygraniczne”; 2. zwiększenie bezpieczeństwa obywatela – <i>Strategia Rozwoju Kraju 2020</i> : „Z powyższymi zagadnieniami jest nierozdzielnie związane bezpieczeństwo ekologiczne , rozumiane jako przeciwdziałanie skutkom negatywnych przekształceń i zanieczyszczeń otaczającego środowiska, a w efekcie pozwalające na poprawę zdrowia i jakości życia społeczeństwa jako całości”; 3. wzrost wydajności gospodarki – <i>Strategia Rozwoju Kraju 2020</i> : „ Racjonalne gospodarowanie zasobami w rolnictwie i rybactwie wymaga przede wszystkim kontynuacji upowszechniania dobrych praktyk rolniczych i wspierania takich form i sposobów zagospodarowania przestrzeni produkcyjnej, które sprzyspają ochronie środowiska oraz rozwojowi rolnictwa zintegrowanego”; 4. zwiększenie wykorzystania technologii cyfrowych – <i>Strategia Rozwoju Kraju 2020</i> : „Rozwój zastosowań technologii cyfrowych będzie jednocześnie uwzględniał aspekty środowiska (rozwiązania energooszczędne, nowoczesne zielone technologie, edukacja społeczeństwa) ”; „Wykorzystanie nowych dostępnych technologii pozwoli również podnieść świadomość młodego pokolenia w zakresie działań ograniczających zużycie materiałów oraz wytwarzanie odpadów (np. korzystanie podczas nauki z e – podręczników) i emisji CO2 ”; 5. zwiększenie efektywności zarządzania – <i>Strategia Rozwoju Kraju 2020</i> : „Wprowadzona będzie również lepsza integracja z planami zagospodarowania przestrzennego, środowiskowymi, polityką regionalną oraz dostosowania legislacyjnej ”; „Najważniejsze działania w zakresie wdrażania inteligentnych systemów zarządzania transportem będą obejmować: [...] rozwój systemów zarządzania i sterowania ruchem miejskim i na drogach pozamiejskich , wprowadzenie systemów zwiększania bezpieczeństwa ruchu (w tym budowa i rozwój systemów automatycznego nadzoru nad ruchem drogowym)”; 6. <i>Strategia innowacyjności i efektywności gospodarki „Dynamiczna Polska 2020”</i> – MŚ odpowiedzialny jest za realizację działań 3.1.1., 3.1.2., 3.1.3., 3.1.4., 4.1.5. ; 7. Strategia rozwoju transportu do 2020 roku (z perspektywą do 2030 roku) – przykładowo: Cel szczegółowy 4. Ograniczanie negatywnego wpływu transportu na środowisko ; 8. <i>Strategia zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa na lata 2012–2020</i> – cel ogólny: „Poprawa jakości życia na obszarach wiejskich oraz efektywne wykorzystanie ich zasobów i potencjałów , w tym rolnictwa i rybactwa, dla zrównoważonego rozwoju kraju ”. 9. <i>Polityka energetyczna Polski do 2030 roku</i> – „podstawowymi kierunkami polskiej polityki energetycznej są: poprawa efektywności energetycznej , [...] rozwój wykorzystania odnawialnych źródeł energii , w tym biopaliw, [...] ograniczenie oddziaływania energetyki na środowisko ”.
79	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Spójność z dokumentami strategicznymi i programowymi, przypis 24 (zmiana numeracji)	W przypisie nr 24 powinien być zapis: najpóźniej w 2016 roku	-	Uwzględniono. Nowe brzmienie: „Należy wziąć pod uwagę fakt, że najpóźniej w 2016 r. powinny zostać zaktualizowane wojewódzkie plany gospodarki odpadami...”.
80	Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego	Spójność z dokumentami strategicznymi i programowymi, przypis 24 (zmiana numeracji)	Str. 17 – WPGO muszą być zaktualizowane do 30.06.2016 r.	Art. 5 ust. 1. ustawy z dnia 15 stycznia 2015 r. o zmianie ustawy o odpadach oraz niektórych innych ustaw.	
81	Starostwo Powiatowe w	Spójność z	Uzupełnić o dokument pt.:	Zgodnie z § 2 uchwały Nr 2082/IV/12 Zarządu Województwa	Listy dokumentów strategicznych i wdrożeniowych zamieszczonej w <i>Wytocznych</i> nie należy traktować jako

	Polkowicach	dokumentami strategicznymi i programowymi	„Aktualizacja Studium przestrzennych uwarunkowań rozwoju energetyki wiatrowej w województwie dolnośląskim 2011” przyjęta Uchwała Nr 2082/IV/12 Zarządu Województwa Dolnośląskiego z dnia 3 kwietnia 2012 r.	Dolnośląskiego z dnia 3 kwietnia 2012 r. Na podstawie „Aktualizacji (...)” opiniowane będą dokumenty planistyczne: studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, decyzje o warunkach zabudowy oraz inne dokumenty sporządzone dla realizacji przedsięwzięć związanych z energetyką wiatrową.” Konieczność przytoczenia w „Wytocznych do opracowania (...)” powyższego dokumentu wynika z zasady przezorności gdyż brakuje regulacji prawnych dotyczących potencjalnych zagrożeń dla zdrowia ludzi (infradźwięki oraz efekty stroboskopowe) przy określaniu bezpiecznych odległości turbin wiatrowych.	listy zamkniętej. JST mogą zdecydować się na uwzględnienie w swoich POŚ dodatkowo innych dokumentów, np. Aktualizacji Studium przestrzennych uwarunkowań rozwoju energetyki wiatrowej w województwie dolnośląskim 2011.
82	Starostwo Powiatowe w Suwałkach	Spójność z dokumentami strategicznymi i programowymi	Czy lista proponowanych wytycznych jest listą zamkniętą?	Listę wytycznych należy uzupełnić o programy takie jak Program Zwiększenia Lesistości, założenia ujęte w pakiecie klimatyczno – energetycznym oraz ramową dyrektywę wodną.	Listy dokumentów strategicznych i wdrożeniowych zamieszczonej w Wytocznych nie należy traktować jako listy zamkniętej. JST mogą zdecydować się na uwzględnienie w swoich POŚ dodatkowo innych dokumentów.
83	Starostwo Powiatowe w Świeciu	Spójność z dokumentami strategicznymi i programowymi	Zwracam uwagę na fakt, że większość dokumentów z którymi ma być spójna treść przygotowywanego Programu Ochrony Środowiska dla Powiatu Świeckiego jest w trakcie opracowania. Np. na str. 17 jest informacja, że należy wziąć pod uwagę fakt, że najpóźniej w 2015 r. powinny zostać zaktualizowane wojewódzkie plany gospodarki odpadami, aby zapewniały one pełne wdrożenie hierarchii sposobów postępowania z odpadami. Dodatkowo w „Wytocznych...” jest mowa o kaskadowym sporządzaniu POŚ - w pierwszej kolejności powinny zostać opracowane wojewódzkie POŚ, następnie powiatowe POŚ, a jako ostatnie – gminne POŚ. Taka kolejność podyktowana jest koniecznością zapewnienia zbieżności działań podejmowanych na wszystkich szczeblach samorządu.	Nie kwestionuję konieczności spójności poszczególnych planów i programów z dokumentami wyższego rzędu lecz jak to fizycznie wykonać skoro praktycznie wszystkie te dokumenty uchwalane są w tym samym terminie. Można oczywiście teoretycznie pracować na dostępnych projektach (bo taką sugestię otrzymaliśmy z Urzędu Marszałkowskiego w trakcie uzgadniania ostatniego POŚ), tylko że projekt nie jest aktem prawnym. Następną kwestią jest w jaki sposób gminy, w tej sytuacji, mają w terminie uchwalić swoje POŚ,	W chwili opracowywania POŚ należy przede wszystkim zapewnić spójność z obowiązującymi dokumentami strategicznymi i programowymi. Kwestie zarówno spójności ram czasowych, jak i kaskadowości zostaną pominięte w Wytocznych.
84	Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego	Załącznik nr 1	Proponuję zmianę treści 25 punktu objaśnienia w załączniku nr 1. na brzmienie: Zidentyfikowanie głównego zagrożenia na każdym etapie realizacji planowanych zadań.	Rozszerzenie odnośnika nr 25 dot. identyfikacji zagrożeń realizacji planowanych zadań zgodnie z międzynarodowymi praktykami oceny ryzyka. Należałoby doprecyzować, że przy ocenie ryzyka dla realizacji danego zadania należy wskazać główne ryzyko na każdym etapie realizacji zadania. Określanie jedynie jednego rodzaju ryzyka przez podmioty i to na etapie planowania zadania nie jest miarodajne i budzi wątpliwości, co do procesu zarządzania realizacją danego zadania.	Uwzględniono.
85	Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego w Warszawie	Załącznik nr 1	Należy zastanowić się nad sensem wpisywania kolumny Ryzyka do tabeli.	W danym obszarze zagrożenia dla realizacji planowanych zadań będą podobne. Można o nich wspomnieć przy części opisowej. Stwarzanie takiej kolumny w tabeli spowoduje powtarzanie tych samych informacji, a w konsekwencji wpłynie na czytelność tabeli.	Nie uwzględniono. Szacowanie ryzyka jest ważnym elementem planowania działań. W przypadku, gdy przy różnych zadaniach pojawiają się te same ryzyka, autor może dokonać połączenia właściwych komórek w kolumnie „Ryzyka” i nie musi powtarzać tych samych informacji.
86	Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego	Załącznik nr 1	Wskaźniki powinny być ujęte w oddzielnej tabeli, z podaniem źródła informacji o wskaźniku.	Tabela sugeruje, że do każdego kierunku interwencji należy przypisać wskaźnik a następnie zadania. Taki układ sprawi, że nie tylko trudno będzie odpowiednio dopasować zadania do poszczególnych wskaźników, ale również czytelność dokumentu będzie znikoma. Należałoby zastanowić się nad koniecznością przypisywania wskaźnika do każdego kierunku interwencji. Być może lepszym rozwiązaniem byłoby przypisanie odpowiednich wskaźników do każdego celu. Zbędna jest kolumna dotycząca ryzyka. Układ POŚ powinien być zbieżny z BEiŚ, Średniookresową Strategią Rozwoju Kraju 2020 czy innymi strategiami zintegrowanymi.	Uwzględniono uwagę dot. przypisania wskaźnika do celu. Nie uwzględniono uwagi dot. szacowania ryzyka. Szacowanie ryzyka jest ważnym elementem planowania działań, dlatego niezasadne jest usunięcie kolumny „Ryzyka”. Opracowano nową tabelę ze wskaźnikami do uwzględnienia w wojewódzkich POŚ.
87	Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego w Warszawie	Załącznik nr 2	Zbyt szczegółowe podejście do kosztów w harmonogramie realizacji zadań. W przypadku poś, nie ma konieczności rozbijania szacunkowych kosztów realizacji zadania lata.	Biorąc pod uwagę, że do poś wpisuje się przybliżone koszty realizacji zadań, które niejednokrotnie bardzo trudno oszacować, rozbijanie ich dodatkowo na poszczególne lata będzie obciążone dużym błędem.	Uwzględniono (zgodnie z ustaleniami na spotkaniu konsultacyjnym z przedstawicielami urzędów marszałkowskich). Uzgodniono, że w POŚ znajdują się dwie „Tabele: harmonogram realizacji zadań wraz z ich finansowaniem”. Jedna, bardziej szczegółowa dla zadań własnych samorządu, a druga, ogólna dla zadań monitorowanych, których właścicielem jest inny podmiot.
88	Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego	Załącznik nr 2	W „Wytocznych” zaproponowano wzór harmonogramu rzeczowo-finansowego. Proponujemy zrezygnować z kolumny „szacunkowe koszty realizacji zadania (z rozbiciem ich na kolejne lata) oraz z kolumny dotyczącej źródeł finansowania. Proponuje się także rozważyć rezygnację ze sporządzania ww. harmonogramu.	Wpisywanie do dokumentów takich jak POŚ kosztów, czasookresu i źródeł finansowania określonych przedsięwzięć (inwestycji) mija się z celem. Takie dane szybko stają się nieaktualne. Odnośnie samego harmonogramu: doświadczenie związane z tworzeniem i stosowaniem programów ochrony powietrza, programów ochrony środowiska, planów gospodarki odpadami wskazują, że harmonogramy są tworzone „na siłę”, błyskawicznie się dezaktualizują. Tym samym w tym zakresie dokument staje się bezużyteczny.	Nie uwzględniono uwagi dot. kolumny „Szacunkowe koszty realizacji zadania” (zgodnie z ustaleniami na spotkaniu konsultacyjnym z przedstawicielami urzędów marszałkowskich). Uzgodniono, że w POŚ znajdują się dwie „Tabele: harmonogram realizacji zadań wraz z ich finansowaniem”. Jedna, bardziej szczegółowa dla zadań własnych samorządu, a druga, ogólna dla zadań monitorowanych, których właścicielem jest inny podmiot. Nie uwzględniono uwagi dot. rezygnacji ze sporządzenia harmonogramu. Przygotowanie harmonogramu rzeczowo-finansowego ma skłonić JST do wstępnego zaplanowania, z jakich środków i w jakim terminie poszczególne zadania będą mogły zostać sfinansowane. Harmonogram ten nie ma pełnić funkcji zobowiązania do sfinansowania zadania z konkretnego źródła, ale ma pełnić funkcję pomocniczą w planowaniu działań.
89	Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego	Załącznik nr 2	Tabela może być ewentualnie stosowana na poziomie gminnym.	W proces realizacji przedsięwzięć z zakresu ochrony środowiska oprócz instytucji są zaangażowani także przedsiębiorcy czy osoby fizyczne, które mogą uzyskać wsparcie np. z WFOŚiGW czy innych funduszy celowych itp. Z tego powodu na poziomie wojewódzkim koszty realizacji każdego zadania, zwłaszcza z podziałem na lata, ustalane by były na mało wiarygodnym poziomie i nie odzwierciedlały dynamicznie	Nie uwzględniono. W harmonogramie rzeczowo-finansowym powinny znaleźć się nie tylko zadania realizowane bezpośrednio przez województwa, lecz także zadania koordynowane. Zabiega się o to, aby w proces opracowywania POŚ włączone były różne podmioty, tak aby możliwe było wpisanie w harmonogram różnych zadań. Wysokość kosztów ma być szacunkiem, a nie ostatecznym zobowiązaniem. Dodatkowo, zgodnie z ustaleniami na spotkaniu konsultacyjnym z przedstawicielami urzędów marszałkowskich, w POŚ znajdują się dwie „Tabele: harmonogram realizacji zadań wraz z ich finansowaniem”. Jedna, bardziej

				zachodzących zmian. Należy zastanowić się czy warto taką szacunkową informację w ogóle podawać w dokumencie. Wydaje się, że POŚ przede wszystkim powinien wskazywać kierunki rozwoju dla regionu. Informacje dotyczące możliwości i szacunkowych potrzeb finansowania przedsięwzięć ochrony środowiska powinny znaleźć się w rozdziale dotyczącym ram finansowych (patrz uwaga nr 6).	szczegółowa dla zadań własnych samorządu, a druga, ogólna dla zadań monitorowanych, których właścicielem jest inny podmiot.
90	Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego	Załącznik nr 4 (zmiana numeracji)	Strategiczny plan adaptacji dla sektorów i obszarów wrażliwych na zmiany klimatu do roku 2020 z perspektywą do roku 2030	Dokument strategiczny istotny przy tworzeniu POŚ	Załącznik nr 4 (zmiana numeracji) prezentuje cele środowiskowe wybranych dokumentów strategicznych. Mimo że w załączniku nie pojawia się SPA 2020, to POŚ powinien być spójny z tym dokumentem (wskazuje się na to w rozdziale 7 <i>Wytucznych</i>).
91	Starostwo Powiatowe w Kartuzach	Całość dokumentu	Dodatkowy komentarz dotyczący zasadności tworzenia powiatowego programu ochrony środowiska.	Z perspektywy wielu lat tworzenia tego dokumentu oraz raportów z jego realizacji uważam, że na szczeblu powiatu programy te nie mają racji bytu. Tak jak zrezygnowano z powiatowych planów gospodarki odpadami, tak samo zasadne jest zrezygnowanie z powiatowych programów ochrony środowiska. Argumentem za jest brak wpływu powiatu na politykę ekologiczną, która (słusznie zresztą) kreowana jest na szczeblu gminy i województwa. Powiat nie posiada kompetencji do samodzielnego kształtowania kierunków rozwoju. Jedyne co może, to w ramach polityki danej gminy realizować swoje cele, w swoich obiektach. Jest to marnotrawstwo pieniędzy publicznych na tworzenie dokumentów, które nikomu nie służą. (Podobną opinię podziela wiele powiatów – przynajmniej w rozmowach z kierownikami wydziałów ochrony środowiska padają podobne opinie).	Konieczność opracowania przez zarząd powiatu programu ochrony środowiska wynika z przepisów ustawy – Prawo ochrony środowiska. Celem <i>Wytucznych</i> nie jest zmiana obowiązujących przepisów.
92	Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego w Warszawie	Całość dokumentu	Brak określenia stopnia szczegółowości poszczególnych programów ochrony środowiska na każdym szczeblu w odniesieniu do zadań w nich zawartych.	Zakres i charakter zadań w programach jest różny w zależności od szczebla programu ochrony środowiska (wojewódzki, powiatowy, gminny). Należy zastanowić się nad doprecyzowaniem jak szczegółowe powinny być zadania ujęte w programach ochrony środowiska na każdym szczeblu.	Nie uwzględniono (zgodnie z ustaleniami na spotkaniu konsultacyjnym z przedstawicielami urzędów marszałkowskich). Uzgodniono, że w POŚ znajdują się dwie „Tabele: harmonogram realizacji zadań wraz z ich finansowaniem”. Jedna, bardziej szczegółowa dla zadań własnych samorządu, a druga, ogólna dla zadań monitorowanych, których właścicielem jest inny podmiot.
93	Starostwo Powiatowe w Nowym Dworze Gdańskim	Całość dokumentu	Proponuję używanie w całym dokumencie, stanowiącym wytyczne do opracowywania POŚ, słownictwa zrozumiałego, polskiego jednoznacznego i jednolitego, nie budzącego wątpliwości.	Wytyczne będą bardziej czytelne i zrozumiałe w stosowaniu oraz nie budzące wątpliwości co autor miał na myśli. Opracowany POŚ będzie lepszej jakości.	<i>Wytyczne</i> zostały zweryfikowane pod kątem używanego słownictwa.
94	Starostwo Powiatowe w Nowym Dworze Gdańskim	Całość dokumentu	Wiele innych sformułowań typu: 1.Kierunki interwencji – a może działań 2.Właściciel zadania – a może instytucja odpowiedzialna za realizację, inwestor 3.Działania horyzontalne – czy chodzi o zadania długoterminowe, czy spójne, wszelkie 4.Ewaluacja – czy chodzi o ocenę 5.Ekwivalent CO2	-	1. Termin zaczerpnięty z <i>Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju. Polska 2030. Trzecia Fala Nowoczesności, Strategii Rozwoju Kraju 2020</i> oraz <i>Strategii „Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko”</i> . 2. Uwzględniono. Zmieniono na: „podmiot odpowiedzialny”. 3. Zagadnienia horyzontalne to zagadnienia przekrojowe, wchodzące w skład wszystkich obszarów interwencji. 4. Tak, najbliższym terminem odpowiadającym słowu „ewaluacja” jest słowo „ocena”. (<i>Ewaluacja. Poradnik dla pracowników administracji publicznej</i> , https://www.ewaluacja.gov.pl/Poradnik_ewaluacji/Documents/Poradnik_ewaluacji.pdf). 5. Termin pojawia się jako przykład wskaźnika zaczerpniętego z <i>Planu działalności Ministra Środowiska na rok 2015 dla działów administracji rządowej: gospodarka wodna i środowisko</i> .
95	Starostwo Powiatowe w Płocku	Całość dokumentu	Charakter dokumentu pt. Wytyczne	Doprecyzowania wymaga moc wiążąca wytycznych dla JST. Wprawdzie w treści dokumentu znajduje się zapis, że ma to być dokument jedynie pomocniczy, to czy np. opracowanie powiatowego programu środowiska według własnej koncepcji może mieć wpływ na opinię zarządu województwa.	<i>Wytyczne</i> mają charakter niewiązący, aczkolwiek mogą stanowić narzędzie przy opiniowaniu POŚ przez poszczególne organy.
96	Starostwo Powiatowe w Słupcy	Całość dokumentu	Zgodnie ze starą nie pisaną zasadą Program, który ma ponad 20 stron pod względem użytkowym nadaje się tylko do kosza. Najlepiej żeby był znacznie krótszy (cały, łącznie z załącznikami).	Korzystanie z Programu ponad 20 stron na ogół wymaga szkolenia jak go szybko przeszukiwać. Biorąc pod uwagę liczbę programów, strategii, sprawozdań, analiz, itp. jakie musi opracowywać każda JST, nauczenia się ich obsługi wymaga wieloletnich studiów. Aby zbliżyć się do założenia zawartego w kolumnie „Treść uwagi” proponuje się: 1. Zakazania umieszczania w Programie informacji ukazanych w ogólnie dostępnych dokumentach lub na stronach internetowych (bazach danych, geoportalach, opracowaniach itp.). W Programie powinny znaleźć się tylko odnośniki do miejsca gdzie znajduje się informacja z krótkim opisem jak ją znaleźć. Jest to o tyle ważne, bo wiele danych ulega szybką zmianą i aktualizacjom. Wiele z danych zapisanych w Programie traci swoją aktualność jeszcze przed zakończeniem procedury przyjęcia Programu. Brak przyjęcia takiego rozwiązania będzie skutkowało, pod względem prawnym, koniecznością opatrzenia każdego Programu klauzulą „w ciągłej aktualizacji” albo z góry założenie, że nie całkiem zgadza się on z obowiązującymi danymi. 2. W ocenie środowiska skupić się na celach będących w najgorszym stanie, wymagających najwięcej pracy czy pierwszeństwa działania do ich poprawy, pozostałe potraktować ogólnikowo. 3. W harmonogramie realizacji zadań dokładnie skupić się na zadaniach już zatwierdzonych do realizacji (dla małych JST może być to jedno lub brak zadania na cały okres funkcjonowania planu).	1. POŚ stanowią podstawę prowadzenia w Polsce polityki ochrony środowiska. Tym samym dopuszcza się, aby POŚ miały więcej niż 20 stron. 2. Wykorzystanie do oceny stanu środowiska tabel SWOT pozwoli na syntetyczne przedstawienie stanu w poszczególnych obszarach interwencji. 3. POŚ opracowywane są na kilka lat, dlatego ograniczenie harmonogramu do zadań zatwierdzonych jest niewystarczające. POŚ należy uznać za narzędzie planistyczne, dlatego powinny się w nich znaleźć także zadania, które znajdują się w fazie planowania. 4. W <i>Wytycznych</i> nie znalazła się taka rekomendacja. JST mogą jednak takie informacje zawrzeć w POŚ. 5. Takie informacje należy umieścić w tabelach w rozdziale 6 POŚ. 6. W <i>Wytycznych</i> porusza się temat przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowiska pod kątem samego POŚ. 7. POŚ mają charakter nadrzędny, są podstawą prowadzenia polityki ochrony środowiska. Tym samym, cele w poszczególnych obszarach interwencji powinny pojawić się w POŚ. 8. Efekty realizacji dotychczasowego POŚ nie będą zawarte w oddzielnym rozdziale. Informacje o efektach będą bazowały na ostatnim dwuletnim raporcie z realizacji POŚ i znajdują się w rozdziale „Ocena stanu środowiska”. 9. Przygotowanie harmonogramu rzeczowo-finansowego ma skłonić JST do wstępnego zaplanowania, z jakich środków i w jakim terminie poszczególne zadania będą mogły zostać sfinansowane. Harmonogram ten nie ma pełnić funkcji zobowiązania do sfinansowania zadania z konkretnego źródła, ale ma pełnić funkcję pomocniczą w planowaniu działań. Dodatkowo, w POŚ znajdują się dwie „Tabele: harmonogram realizacji zadań wraz z ich finansowaniem”. Jedna, bardziej szczegółowa dla zadań własnych samorządu, a druga, ogólna dla zadań monitorowanych, których właścicielem jest inny podmiot. 10. Ograniczono liczbę stron streszczenia do trzech. JST mogą zdecydować, że streszczenie będzie jeszcze

				<p>4. Osobno bez wchodzenia w szczegóły opisać zadania planowane do realizacji w ramach normalnego funkcjonowania JST (konserwacja, modernizacja dróg, wodociągów, kanalizacji, gospodarka odpadami, edukacja itp.)</p> <p>5. Osobno bez wchodzenia w szczegóły opisać zadania, które JST chciałaby lub powinna zrealizować ale uzależnione jest to od dostępu środków zewnętrznych.</p> <p>6. Zaznaczyć, które zadania będą wymagały przeprowadzenia oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko czy strategicznej oceny oddziaływania na środowisko. Działania takie nie powinny być już szczegółowo opisywane czy podlegać ocenom oddziaływań, skoro i tak będą wymagały osobnego opracowania.</p> <p>7. Nie uwzględniać w Programie celów, które są ujęte już w innych opracowaniach np. osobnym Programie ochrony powietrza – wystarczy odnośnik do dokumentu.</p> <p>8. Skoro JST mają prawny obowiązek tworzenia sprawozdań z realizacji Programu wyłączyć obowiązek opisywania efektów realizacji dotychczasowego POŚ na rzecz dodania odnośnika, gdzie te sprawozdania są dostępne.</p> <p>9. Kompletną informację o źródłach finansowania utrzymać tylko do zadań zatwierdzonych, dla pozostałych tylko informację ogólną. Należy uwzględnić, że dostępność większości źródeł finansowania (zwłaszcza że środków zewnętrznych) ulega ciągłym zmianom. Dlatego każda JST musi mieć możliwość zmiany finansowania projektu na każdym etapie jego planowania czy realizacji.</p> <p>10. Ograniczyć zawartość streszczenia Programu do ogólnej oceny aspektów środowiska JST, wymaganych najpilniejszych celów i przyjętych zadań do realizacji oraz 1-2 zdaniowego podsumowania oceny wpływu realizacji zadania na środowisko. 10 stron streszczenia zarezerwować do Programów co najmniej o zasięgu krajowym.</p> <p>11. Pamiętać o informacji podanej na wstępie, traktować pomysł wyznaczenia koordynatora POŚ jako nieliczny ewenement, a nie regułę. Pamiętać, że zdecydowana większość JST nie posiada pracownika zajmującego się POŚ, a jest to zadanie przypisane okazjonalnie (do czasu przyjęcia uchwałą) do normalnie pełnionych przez niego funkcji. Pracownik taki ma „na półce” jeszcze kilka innych programów związanych z ochroną środowiska. Dla tych JST (zdecydowanej większości) należy zabezpieczyć środki rządowe na opracowanie i zatrudnienie koordynatora Programu albo ściśle trzymać się zawartości kolumny „Treść uwagi”. W każdym innym przypadku opracowywanie POŚ pozostanie dla większości JST niepotrzebnym marnowaniem środków publicznych.</p>	<p>krótsze.</p> <p>11. Zrezygnowano z sugestii powołania koordynatora POŚ na rzecz powołania komórki monitorującej. Nowy zapis: „Rekomendowane jest, zgodnie z zaleceniami NIK dotyczącymi konsekwentnego planowania i realizowania POŚ, wyznaczenie komórki monitorującej, będącej jednostką organizacyjną danego urzędu marszałkowskiego, starostwa powiatowego, urzędu miasta lub urzędu gminy”.</p>
97	Starostwo Powiatowe w Tomaszowie Mazowieckim	Całość dokumentu	<p>Ponadto brak jest szkoleń dla urzędników, na których omawiane by były krajowe dokumenty strategiczne. Jeżeli priorytety i poziomy wskaźników przyjęte w krajowych dokumentach strategicznych mają zostać skutecznie realizowane trzeba odpowiednio przygotować kadre, nie zawsze wystarczy zlecić firmie opracowującej POŚ jego zgodność z dokumentami krajowymi. W nawale obowiązków bieżących i tylko rekomendowaniu wyznaczenia koordynatora realizacji POŚ (bez obowiązku prawnego, bez środków na zatrudnienie) jakoś weryfikacji może nie spełniać oczekiwań, nie mówiąc o tym, że nadal są organy, które nie posiadają POŚ.</p>	-	<p>MŚ przyjmuje uwagę do wiadomości. Ze względu na swoją właściwość adresatem uwagi powinno być Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju, które opracowuje projekty strategii rozwoju, opracowuje dokumenty programowe oraz współpracuje z jednostkami samorządu terytorialnego w zakresie dotyczącym rozwoju społeczno-gospodarczego, regionalnego i przestrzennego kraju.</p> <p>Zrezygnowano z sugestii powołania koordynatora POŚ na rzecz wyznaczenia komórki monitorującej. Nowy zapis: „Rekomendowane jest, zgodnie z zaleceniami NIK dotyczącymi konsekwentnego planowania i realizowania POŚ, wyznaczenie komórki monitorującej, będącej jednostką organizacyjną danego urzędu marszałkowskiego, starostwa powiatowego, urzędu miasta lub urzędu gminy”.</p>
98	Urząd Marszałkowski Województwa Warmińsko-Mazurskiego	Całość dokumentu	<p>Wydaje się, że POŚ powinien funkcjonować jako sektorowa strategia regionalna czyli zawierać konkretne i wyselekcjonowane cele i priorytety, natomiast w <i>Wytocznych</i> POŚ częściowo jest traktowany jak strategia a częściowo jak dokument operacyjny, który powinien posiadać szczegółowe harmonogramy realizacji, źródła finansowania i określony budżet.</p> <p>Należy również zauważyć, że program ochrony środowiska na szczeblu gminnym i wojewódzkim powinien obejmować inny stopień szczegółowości.</p>	-	<p>Nie uwzględniono. Zgodnie z prawem ochrony środowiska POŚ mają stanowić podstawę prowadzenia polityki ochrony środowiska. Cele i priorytety powinny być kompleksowe, a nie wyselekcjonowane.</p> <p>Nie uwzględniono uwagi dot. stopnia szczegółowości (zgodnie z ustaleniami na spotkaniu konsultacyjnym z przedstawicielami urzędów marszałkowskich). Uzgodniono, że w POŚ znajdują się dwie „Tabele: harmonogram realizacji zadań wraz z ich finansowaniem”. Jedną, bardziej szczegółową dla zadań własnych samorządu, a drugą, ogólną dla zadań monitorowanych, których właścicielem jest inny podmiot.</p>